

ortadoğu analiz

uluslararası
siyaset
dergisi

Temmuz 2023 • Cilt: 14 • Sayı: 127 • Fiyatı: ₺ 25

KATAR'IN SPOR DİPLOMASİSİYLE
ÜLKE MARKALAMA STRATEJİSİ
MERVE ZORLU

RUSYA'DA WAGNER İSYANI VE
AFRİKA'YA YANSIMALARI
KAAN DEVECİOĞLU

LÜBNAN CUMHURBAŞKANLIĞI
YARIŞINDA YENİ ADAYLAR VE
FARKLI DENGELER
DR. TUBA YILDIZ

GÜÇLENEN SPOR DİPLOMASİSİ

ISSN 2980-0919

9 772980 091002

www.orsam.org.tr /orsamorgtr

ORSAM RÖPORTAJ
DR. NAJAH EL-OTAIBI
ABDENNOUR TOUMI

NATO'NUN VILNIUS ZİRVESİ VE TÜRK
DIŞ POLİTİKASININ DİNAMİKLERİ
DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

ÇİN'İN KÖRFEZ BÖLGESİNE ARTAN İLGİSİ
VE SUUDİ ARABİSTAN İLE İLİŞKİLER
GÖKHAN ERELİ

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. Aylık periyotla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın üç ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. Türkçe, İngilizce ve Arapça yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzman akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı, Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Ortadoğu Çalışmaları alanında bilimsel, nitelikli ve objektif araştırmaların kalıcı eserler olarak Türkçe literatüre kazandırılması hedefiyle ORSAM, Ortadoğu Yayınlarını hayata geçirmiştir. Yayınevimiz, Ortadoğu'ya dair tarih, siyaset, toplum ve ekonomi başta olmak üzere bilimsel çalışmaları okuyucularla buluşturmayı amaçlamaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No:3 Çankaya/Ankara

+90 (850) 888 15 20

www.orsam.org.tr

orsamorgtr

Ortadoğu Araştırmaları Derneği Adına
Yayın Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Doç. Dr. Mustafa Yetim

Editörler

Doç. Dr. İsmail Numan Telci

Doç. Dr. Mustafa Yetim

Editör Asistanı

Nurbanu Kesgin

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Birol Akgün

Prof. Dr. Mehmet Şahin

Prof. Dr. Meliha Altunışık

Prof. Dr. Tayyar Arı

Prof. Dr. Cengiz Tomar

Prof. Dr. Muhtinin Ataman

Prof. Dr. Mahir Nakip

Prof. Dr. Muhsin Kar

Prof. Dr. Kemal İnat

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun

Prof. Dr. Mesut Özcan

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Doç. Dr. Göktuğ Sönmez

Doç. Dr. Mustafa Yetim

Dr. Recep Yorulmaz

Redaksiyon

Ekin Köklü

Grafik - Tasarım

Mustafa Cingöz

Yönetim Merkezi

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3

Çankaya / Ankara

Tel: +90 850 888 15 20

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.

Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara

Telefon : +90 312 341 52 39

Sertifika No: 44423

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

Cilt 14, Sayı 127, Temmuz 2023

Yerel Süreli Yayın

Basım Tarihi: 3 Temmuz 2023

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ yayımıdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2023 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Middle East
Studies
Association

ORSAM, the Middle
East Studies Association
(MESA) üyesidir.

EBSCO
HOST

tarafından taranmaktadır.

Değerli okuyucular,

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki temel meseleleri ve güncel gelişmeleri ayda bir kapsamlı analizler ile ilginize sunduğumuz Ortadoğu Analiz'in 127. sayısıyla karşınızda olmaktan memnuniyet duymaktayız. Bu sayıda spor diplomasisinin Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde nasıl karşılık bulduğuna ilişkin genel değerlendirmeleri dikkatinize sunmaktayız. Buradan hareketle Katar'ın spor diplomasisiyle ülke markalama stratejisi ve Afrika Uluslar Kupası üzerinden spor diplomasisinin Afrika halklarında yarattığı birleştirici etki ele alınmıştır. Ek olarak, 11-12 Temmuz 2023 tarihlerinde Litvanya'nın başkenti Vilnius'ta düzenlenen NATO Liderler Zirvesi ve bu doğrultuda Türk dış politikasının dinamiklerine ilişkin bir çalışma da yer almaktadır.

Kapak konusunun yanı sıra bu sayımızda hedefini Rusya ve Çin gibi küresel aktörlerle rekabet olarak belirleyen Joe Biden yönetiminin son dönemdeki Birleşik Arap Emirlikleri ile ilişkileri kaleme alınmıştır. Ayrıca Çin'in Körfez bölgesine artan ilgisi ve bu kapsamda Suudi Arabistan ile ilişkileri de irdelenmiştir. Şubat 2022'den beri devam eden Rusya-Ukrayna savaşına yönelik Rusya'ya uygulanan yaptırımlar karşısında Rusya'nın stratejileri ve taraflar ara-

sında Afrika devletlerinin barış inisiyatifine ilişkin analizler de dergimizde yer almaktadır. Öte yandan Lübnan'da cumhurbaşkanlığı seçimi yarışında yeni adaylar ve farklı dengeler ele alınırken, Libya'da kaçakçılık ile mücadele ve zaviye operasyonlarına ilişkin bir çalışma da bulunmaktadır.

Gelenek olduğu üzere bu sayımızda da haziran ayı içerisindeki önemli olaylara ilişkin kronoloji, kapak konusuyla ilişkili önemli bir figürün incelenmesi ve bölgedeki meselelere ilişkin önde gelen uzmanlarla yapılan mülakat bulunmaktadır. Röportaj kısmında Suudi Arabistanlı araştırmacı ve gazeteci olan Dr. Najah el-Otaibi'nin kapak konumuz ile alakalı analizlerinden faydalanabilirsiniz. Biyografi/Tema kısmında ise tüm zamanların en büyük Afrikalı futbolcularından biri olan ve sözleriyle ikiye bölünen Fil Dişi Sahilleri'nde gerilimi azaltan Didier Yves Drogba Tébiy'ın hayatı, kariyeri ve bu süreçteki ilgi çekici detaylara ilişkin önemli bilgileri okuyabilirsiniz.

Keyifli okumalar dileğiyle...

İÇİNDE KİLER

Temmuz 2023 Cilt: 14 Sayı: 127

04 Gündem: Türkiye ve Ortadoğu

08 NATO'nun Vilnius Zirvesi ve
Türk Dış Politikasının Dinamikleri / Doç. Dr. İsmail Numan Telci

KAPAK DOSYASI

14 Spor Diplomasisinde Barış: Afrika Uluslar Kupası / Dr. Volkan İpek

RUSYA-UKRAYNA MESELESİ

24 Rusya'nın Yaptırımları Atlatma Stratejileri: İran Deneyiminden Çıkarımlar / Dr. İsmail Sarı

32 Rusya-Ukrayna Savaşında 'Küresel Güney Diplomasisi': Afrika Devletlerinin
Barış İnisiyatifi / Kyryll Sturmak

BÖLGESEL GELİŞMELER

36 Küresel Güç Rekabeti Gölgesinde ABD-BAE İlişkileri / Dr. Tamer Kaşıkçı

40 Lübnan Cumhurbaşkanlığı Yarışında Yeni Adaylar ve Farklı Dengeler / Dr. Tuba Yıldız

44 Çin'in Körfez Bölgesine Artan İlgisi ve Suudi Arabistan ile İlişkiler / Gökhan Ereli

48 Libya'da Kaçakçılıkla Mücadele ve Zaviye Operasyonları / Fuat Emir Şefkati

KAPAK DOSYASI

KATAR'IN SPOR
DİPLOMASİSİYLE
ÜLKE MARKALAMA
STRATEJİSİ

Merve Zorlu

18

RUSYA'DA WAGNER İSYANI VE
AFRİKA'YA YANSIMALARI

Kaan Devecioğlu

28

Abdenmour Toumi

Dr. Najah el-Otaibi:

SPORA YATIRIM YAPMAK, KÖRFEZ
ÜLKELERİNİN EKONOMİLERİNE VE
TOPLUMLARINA ÇEŞİTLİ
FAYDALAR SAĞLAMASI İÇİN
BÜYÜK BİR FIRSAT

BİYOGRAFİ

ELEME MAÇINDAN
ÜLKE BARIŞINA:
DIDIER DROGBA

Merve Çakır

54

08

14

24

32

36

40

44

48

ISSN 1306-7541
9 771308 754001

... ORTADOĞU GÜNDEMİ ...

1 Haziran 2023

- Suudi Arabistan'da yaşayan 32 milyonu aşkın nüfusun yüzde 41,6'sının yabancılardan oluştuğu açıklandı.
- Filistin Başbakanı Muhammed İştıyye, İsrail'i "terör devleti" olarak nitelendirdi ve "Bu yılın başından bu yana 165'ten fazla şehit var. Gazze Şeridi hâlâ abluka altında şehirlerimiz, köylerimiz, kamplarımız da işgal ediliyor" ifadelerini kullandı.

3 Haziran 2023

- Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde düzenlenen "Göreve Başlama Töreni"ne, 21 devlet başkanı ve 13 bakanın yanı sıra çok sayıda bakan ile aralarında Türk devletleri Teşkilatı, NATO ve İslam İşbirliği Teşkilatının da olduğu uluslararası kuruluş temsilcileri katıldı.
- İsrail Ordusu, Mısır sınırında meydana gelen çatışma sonucunda 3 askerinin öldürüldüğünü açıkladı.

6 Haziran 2023

- Kuveyt halkı Ulusal Meclis üyelerini seçmek için sandık başına gitti.
- İran ile Suudi Arabistan arasında varılan normalleşme anlaşması kapsamında İran'ın Riyad Büyükelçiliği 7 yılın ardından yeniden açıldı.
- Etiyopya hükümeti, ülkenin kuzeyindeki Tigray bölgesinde "etnik temizlik" yapıldığına dair iddiaları reddetti.

2 Haziran 2023

- Tunus'ta Halk Meclisi, Afrika İhracat-İthalat Bankası'ndan (Afreximbank) yarım milyar dolarlık kredi alınmasına ilişkin anlaşmayı onayladı.
- Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Faysal bin Ferhan ile İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan, iki ülke arasındaki ilişkilerde daha olumlu beklentiler içinde olduklarını belirtti.
- Dünya Sağlık Örgütü Genel Direktörü Tedros Adhanom Ghebreyesus, Sudan'da devam eden çatışmalar nedeniyle 1,6 milyondan fazla kişinin yerinden edildiğini açıkladı.

5 Haziran 2023

- Suudi Arabistan Enerji Bakanı Abdulaziz bin Selman, temmuz ayı için ülkesinin gönüllü olarak günlük 1 milyon varil ek petrol üretim kesintisine gideceğini, duruma göre bu kesintinin uzatılabileceğini söyledi.
- İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, ABD'li iş insanı Elon Musk ile Tel Aviv'i "yapay zekâ alanında önemli bir unsur" hâline getirme olasılığını görüştüğünü duyurdu.

7 Haziran 2023

- Kuveyt hükümeti, yapılan parlamento seçimlerinin ardından istifasını sundu.
- ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken Suudi Arabistan ziyaretine başladı. Blinken, Cidde'de Veliht Prens Muhammed bin Selman ile bir araya geldi.
- Afganistan'ın kuzeydoğusundaki Badahşan vilayetinde, Taliban'ın atadığı Vali Yardımcısı Mevlevi Nisar Ahmed Ahmedî'nin ölümüyle sonuçlanan suikastı, terör örgütü DEŞ üstlendi.

9 Haziran 2023

- Sudan'da ordu ile paramiliter güç Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) arasında 24 saatlik ateşkes anlaşması sağlandı.
- ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı, yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaşmamasından ötürü Etiyopya'ya yapılan tüm gıda yardımlarının durdurulduğunu duyurdu.

10 Haziran 2023

- Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Devlet Başkanı Muhammed bin Zayid el-Nahyan, İstanbul'da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile yaptığı görüşmeye ilişkin sosyal medya hesabından Türkçe paylaşımında bulundu.
- Suudi Arabistan, Filistinli şehit, yaralı ve mahkumların yakınlarından hac farızasını yerine getirecek bin kişiyi misafir edeceğini duyurdu.
- İran'ın, ABD'nin tek tarafı yaptırımları nedeniyle Irak'ta dondurulan varlıklarından 2 milyar 700 milyon doların serbest bırakıldığını açıkladı.
- Suudi Arabistan, Filistinli şehit, yaralı ve mahkumların yakınlarından hac farızasını yerine getirecek bin kişiyi misafir edeceğini duyurdu.

11 Haziran 2023

- İsrail'de hükümetin yargı düzenlemesine karşı gösteriler 23. haftasında da sürdü. On binlerce İsraili, Tel Aviv başta olmak üzere ülke genelinde pek çok noktada protesto gösterileri düzenledi.
- Birleşmiş Milletler (BM), Sahel bölgesinde artan güvenlik sorunları nedeniyle 34,5 milyondan fazla kişinin insani yardıma muhtaç olduğunu duyurdu.
- Kuveyt'in sportif, kültürel ve sosyal faaliyetler için 3 ay ikamet izni veren yeni vize uygulamasını başlattığı bildirildi.

12 Haziran 2023

- Irak meclisinde günlerdir süren görüşmeler sonucu 3 yıllık bütçe onaylandı.
- Sudan'ın başkenti Hartum'da ordu ve HDK arasında 15 Nisan'dan beri devam eden çatışmalar şiddetlendi. Suudi Arabistan ve ABD, Sudan'da ateşkesin ardından başlayan şiddeti kınadı.
- BM ve Türkiye'nin de arasında olduğu 7 ülkenin büyükelçi ve diplomatları, Libya'da Seçim Yasalarını Belirleme (6+6) Komitesinin, seçimler için "açık bir yol haritası" hazırlama sürecini tamamlaması gerektiğini vurguladı.

13 Haziran 2023

- Lübnan Başbakanı Necib Mikati, Meclisin ek ödeme kararı çıkarmaması halinde haziran ayı memur maaşlarını ödeyemeyeceklerini söyledi.
- ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı, Suriye'nin kuzeydoğusunda nedeni henüz belirlenemeyen helikopter kazasında 22 Amerikan askerinin yaralandığını açıkladı.
- Arap Birliği, İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarında binlerce yerleşim yeri inşa etme planlarına karşı uyardı bulundu.

14 Haziran 2023

- Kuveyt Emiri Şeyh Nevvaf el-Ahmed el-Cabir es-Sabah, Şeyh Ahmed Nevvaf el-Ahmed es-Sabah'i yeniden başbakan olarak tayin etti.
- Avrupa Birliği (AB) Polis Teşkilatı Europol'un her yıl yayımladığı "AB Terörizm Durumu ve Trendi 2023 Raporu"nda, terör örgütü PKK'nın, Avrupa'da propaganda için para toplamayı sürdürdüğünü duyuruldu.
- ABD'nin, İran'da tutuklu vatandaşlarının serbest bırakılması ve nükleer çalışmalarını frenleme hedefiyle Tahran'la diplomatik temasları sessizce yeniden başlattığı iddia edildi.

17 Haziran 2023

- Yunanistan ana muhalefet partisi SYRIZA'nın lideri Alekxis Çipras, katıldığı bir televizyon programında "Türk azınlık" ifadesini kullandı. Yunanistan'da eleştirilerin odağına oturan Çipras'ı istifaya çağırılanlar bile var.
- Yemen'de İran destekli Husilerin kontrolündeki başkent Sana'dan 7 yıl aradan sonra Suudi Arabistan'a ilk uçuş gerçekleştirildi.
- Sudan'ın farklı bölgelerinde ordu ile paramiliter HDK arasındaki çatışmalarda, bugün 22 kişi hayatını kaybetti.

19 Haziran 2023

- Yunanistan açıklarında göçmen teknesi faciasında Yunan sahil güvenliğinin ihmalinin bulunduğu iddiaları her geçen gün daha fazla seslendirilirken faciada hayatını kaybedenlerin sayısı 81'e yükseldi.
- Ürdün'de askeri bir helikopterin henüz belirlenemeyen nedenle düşmesi sonucu 2 pilot yaralandı.
- Hindistan Savunma Tezarik Konseyi, Başbakan Narendra Modi'nin 21 Haziran'da ziyaret edeceği ABD'den uzun süre yüksek irtifada uçabilen, 3 milyar dolar değerindeki 31 insansız hava aracının alınmasına onay verdi.

21 Haziran 2023

- Irak Terörle Mücadele Servisi Başkanı Abdulvahap es-Saadi, Başbakan Muhammed Şiya es-Sudani'nin talimat vermesi hâlinde, diğer terör örgütleri gibi PKK'ya karşı da operasyon düzenleyebileceklerini söyledi.
- Tunus'un güneydoğusunda yer alan Susa kentinde, trenin raydan çıkması sonucu, makinist ve yardımcısı hayatını kaybetti, 31 kişi yaralandı.
- Dünyanın en eski havacılık fuarı olan Paris Air Show, dört yıl aradan sonra Fransa'nın başkenti Paris'te düzenleniyor. Fransa merkezli haber ajansı AFP, Türkiye'nin savunma sanayisi ihracatındaki iddiasını Paris Air Show'da ortaya koyduğunu yazdı.

18 Haziran 2023

- Irak Cumhurbaşkanı Abdullatif Reşid, Asurlular döneminden kalan tarihi eser parçasını İtalya'dan geri aldıklarını belirtti.
- Sudan'da 15 Nisan'dan beri çatışan ordu ve HDK, 72 saatlik ateşkesi kabul etti.
- İsrail polisi eşliğindeki onlarca fanatik Yahudi, işgal altındaki Doğu Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa'ya baskın düzenledi.

20 Haziran 2023

- Sudan'da ordu ile paramiliter HDK arasında 15 Nisan'da başlayan iç savaş, geride büyük bir maddi ve manevi yıkımla yaklaşık 2 milyon Sudanlı sivil evsiz bırakırken, yarım milyonu aşkın kişi de ülke dışında daha güvenli yerlere sığındı.
- İsrail polisi, işgal altındaki Doğu Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa'ya düzenlediği baskın sırasında içeride namaz kılanları, görevlileri ve korumaları dışarı çıkardı. Bu şekilde bir tutum "tehlikeli ve alışılmışın dışında" olarak nitelendirildi.

23 Haziran 2023

- BM, terör örgütü PKK ile Suriye uzantısı SDG ve YPG'nin, 2022'de Suriye'de 1200'den fazla çocuğu silahlı kadrosuna aldığını bildirdi.
- Tunus'un güney kıyılarında Avrupa'ya geçmeye çalışan düzensiz göçmenleri taşıyan 3 teknenin batması sonucu 2'si bebek 3 kişi öldü, 12 kişi ise kayboldu.
- BAE Kurban Bayramı dolayısıyla 2 bin 600'ün üzerinde tutuklu için af kararı çıkarıldı.

24 Haziran 2023

- Rusya'da paralı askerlerden oluşan Wagner grubunun isyanı dünyanın gündemine oturdu. Birçok ülke durumu yakından izlediğini duyurdu.
- Wagner grubu ile Moskova arasında yaşanan kriz, isyan boyutuna ulaştı. Paralı asker Wagner grubunun lideri Prigojin'in isyan çağrısı üzerine Rusya Savunma Bakanlığı harekete geçti. Moskova ve bazı bölgelerde güvenlik önlemleri artırıldı. Wagner güçleri Moskova'ya ilerleyişini sürdürürken ülkede yaşanan çatışma görüntüleri paylaşıldı.

27 Haziran 2023

- Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman'ın Fransa'ya gerçekleştirdiği resmî ziyarette, Riyad ile Paris arasında askeri ve enerji dâhil çeşitli alanlarda milyarlarca euro-luk anlaşmalar yapıldı.
- Fransa'nın başkenti Paris'e yakın Nanterre kentinde "dur" ihtarına uymayan 17 yaşındaki sürücü, polislin açtığı ateş sonucu hayatını kaybetti.
- İran'ın güneydoğusundaki Sistan-Beluçistan eyaletine bağlı Seravan'da sınır alayına "silahlı teröristler" tarafından düzenlenen saldırıda bir astsubay hayatını kaybetti.

29 Haziran 2023

- Irak Yüksek Yargısı, İsveç'te Kur'an-ı Kerim yakın Irak asıllı Salwan Momika'nın ülkeye iade edilip yargılanması için harekete geçti.
- İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan, ülkesinin Mısır ve Fas ile ilişkilerin normalleştirilmesi ve geliştirilmesinden yana olduğunu söyledi.
- Fas, Kur'an-ı Kerim yakılması nedeniyle Stockholm'deki büyükelçisini istişarelerde bulunmak üzere süresiz olarak ülkeye, İsveç'in Rabat'taki maslahatgüzarını da Dışişleri Bakanlığına çağırdı.

26 Haziran 2023

- Rus yönetimine karşı isyan başlatan Wagner'in kurucusu Yevgeniy Prigojin, "Rus askerlerinin kanı dökülmesin diye geri döndük" açıklamasında bulundu. Prigojin, Wagner'in, 1 Temmuz'a kadar varlığına son vermek zorunda olduğunu belirtti.
- Sudan Ordusu, 15 Nisan'dan beri çatıştığı HDK 3 gün süren çatışmaların ardından polise ait Hartum'un güneyindeki Merkezi Yedek Kuvvetler Komutanlığı karargâhının kontrolünü ele geçirdiğini duyurdu.

28 Haziran 2023

- Fransa'da halk, polislin 17 yaşındaki bir gence ateş açarak öldürmesini protesto etti.
- İsveç'in başkenti Stockholm'de Irak asıllı Salwan Momika isimli bir kişi Stockholm Camisi önünde polis koruması altında Kur'an-ı Kerim yaktı.
- Sudan Egemenlik Konseyi Başkanı ve Ordu Komutanı Orgeneral Abdulfettah el-Burhan, Kurban Bayramı dolayısıyla bayramın ilk gününde "tek taraflı" ateşkes ilan etti.

30 Haziran 2023

- Fransa'da 27 Haziran'da Paris'in Nanterre banliyösünde Nael M. isimli 17 yaşındaki gencin trafik kontrolü sırasında polis kurşunuyla öldürülmesinin ardından başlayan gösteriler hız kesmeden devam ediyor. Bu kapsamda, Fransa'da valiliklere ülke genelinde saat 21.00'den sonra otobüs ve tramvay seferlerini iptal etme talimatı verildi.
- Fransa İçişleri Bakanı Gerald Darmanin, ülkede çıkan olaylarda 1000 kişinin gözaltına alındığını ve gözaltına alınanların ortalama yaşının 17 olduğunu belirtti.

NATO'NUN VILNIUS ZİRVESİ VE TÜRK DIŞ POLİTİKASININ DİNAMİKLERİ

“

Küresel siyasetin askerî istikrarsızlık, ekonomik sorunlar ve jeopolitik gelişmeler ile meşgul olduğu bir dönemde düzenlenen NATO zirvesinde Avrupa'nın ve Batı güvenlik mimarisinin geleceğine yönelik kritik kararlar alınırken bu konularda yapıcı bir tutum izleyen Türkiye, NATO'nun hayati üyelerinden birisi olduğunu bir anlamda yeniden teyit etmiş oldu.

”

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

Başkan Yardımcısı ORSAM

2023 Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasında Türkiye, dış politikadaki dinamik ve çok boyutlu tutumunu devam ettiriyor. Bu durum 11-12 Temmuz 2023 tarihlerinde Litvanya'nın başkenti Vilnius'ta düzenlenen Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) Liderler Zirvesi'nde kendisini tekrardan gösterdi. İsveç'in üyeliği ve Ukrayna'ya destek konularının gündemi oluşturduğu zirvede her iki konuda

da belirleyici aktörlerden olan Türkiye öne çıkan ülke konumundaydı. Küresel siyasetin askerî istikrarsızlık, ekonomik sorunlar ve jeopolitik gelişmeler ile meşgul olduğu bir dönemde düzenlenen NATO zirvesinde Avrupa'nın ve Batı güvenlik mimarisinin geleceğine yönelik kritik kararlar alınırken bu konularda yapıcı bir tutum izleyen Türkiye, NATO'nun hayati üyelerinden birisi olduğunu bir anlamda yeniden teyit etmiş oldu. Öyle ki başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere birçok ülke yönetimi Türkiye'nin tutumunu

olumlayan açıklamalar yaparken Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğine teşekkür etmişlerdir.

“

NATO zirvesi boyunca gerçekleştirdiği temaslarla Cumhurbaşkanı Erdoğan liderliğindeki Türkiye heyeti yoğun bir diplomasi trafiği yürütmüştür. Bu çerçevede, Vilnius'ta NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg ve İsveç Başbakanı Ulf Kristersson ile Cumhurbaşkanı Erdoğan bir araya gelmiş ve yaklaşık 1,5 yıldır devam eden bir sürecin ardından Türkiye'nin İsveç'in NATO üyelik başvurusuna yönelik pozisyonu olumlu yöne evrilmiştir.

”

Bütün bu gelişmelerin yanında Türk dış politikasının yeni dinamikleri de NATO zirvesi kapsa-

mında tekrar ifade edildi. Özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile birlikte tekrar dünya siyasetindeki en büyük ve en kalıcı askeri ittifak olarak ön plana çıkan NATO Liderler zirvesinde birçok konu başlığı Türkiye ile ilgiliydi. Bu kapsamda Türkiye'nin İsveç ve Ukrayna'nın NATO'ya üye olma planlarına yönelik pozisyonu, Türkiye-Avrupa Birliği (AB) ilişkilerinin geleceği, Ankara-Moskova ilişkileri ve Batılı ülkelerin bu konudaki yaklaşımları, ABD'nin Türkiye'ye F-16 savaş uçaklarının teslimatı başta olmak üzere Ankara-Washington arasındaki olumsuzlukların giderilmesi ve son olarak Türkiye'nin Rusya-Ukrayna Sava-

şının çözümündeki yapıcı rolü ve adımları gibi konular zirvede öne çıkan başlıklar arasındaydı.

İSVEÇ'İN NATO ÜYELİĞİ

NATO zirvesi boyunca gerçekleştirdiği temaslarla Cumhurbaşkanı Erdoğan liderliğindeki Türkiye heyeti yoğun bir diplomasi trafiği yürütmüştür. Bu çerçevede, Vilnius'ta NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg ve İsveç Başbakanı Ulf Kristersson ile Cumhurbaşkanı Erdoğan bir araya gelmiş ve yaklaşık 1,5 yıldır devam eden bir sürecin ardından Türkiye'nin İsveç'in NATO üyelik başvurusuna yönelik pozisyonu olumlu yöne evrilmiştir.

Bu kapsamda, Cumhurbaşkanı Erdoğan İsveç'in üyelik başvurusunun ekim ayında açılacak olan TBMM'ye getirileceğini ifade etmiş ve son kararın Meclis tarafından verileceğini vurgulamıştır. Bununla birlikte İsveç'in de YPG/PKK ve FETÖ terör örgütleri ile mücadele konusunda Türkiye'ye güvenceler verdiği, aynı zamanda Türkiye'yi Avrupa Birliği (AB) üyelik sürecinde vize serbestisi ve gümrük birliği konularında destekleyeceği ifade edilmiştir. Daha öncesinde çeşitli güvenceler ve yol haritaları konusunda anlaşılması üzerinden Finlandiya'nın NATO'ya katılımına onay veren Türkiye, sorumlu bir küresel aktör olarak İsveç'in de NATO'ya katılımına yeşil ışık yakmıştır.

“

Türkiye, F-35 savaş uçakları konusundaki sorunların ardından F-16 filosunu modernize etmek ve F-16 savaş uçaklarının sayısını artırarak hava kuvvetlerini güçlendirmek istiyordu. Dolayısıyla Vilnius Zirvesi ile birlikte Türkiye-ABD arasındaki dikkat çeken sorunlardan bir tanesinin de çözülmesi konusunda önemli aşama kaydedilmiştir.

”

F-16'LARIN TESLİMATI VE AB ÜYELİĞİ

Bunun yanında NATO zirvesi kapsamında Türk dış politikasındaki önemli meselelerden birisi olan ABD ile ilişkiler de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın gündemindeydi. Son yıllarda Türkiye'ye yüksek teknoloji savunma sanayi ürünleri tedariki

konusunda çekimser bir durum benimseyen ABD'ye bu anlamda Ankara'nın rahatsızlığı birinci elden iletileme imkânı bulunmuştur. Zirve kapsamında ABD Başkanı Joe Biden ile Cumhurbaşkanı Erdoğan arasında gerçekleştirilen görüşmede bu rahatsızlıklar dile getirilirken ABD'nin tutumunu değiştirmesi istenmiştir. Nitekim görüşme sonrasında yapılan açıklamalarda Biden yönetiminin po-

zisionunu değiştirmeye yanaştığı ve özellikle F-16 savaş uçaklarının Türkiye'ye teslimatının gerçekleştirilmesi konusunda güvence verdiği belirtilmiştir. Türkiye, F-35 savaş uçakları konusundaki sorunların ardından F-16 filosunu modernize etmek ve F-16 savaş uçaklarının sayısını artırarak hava kuvvetlerini güçlendirmek istiyordu. Dolayısıyla Vilnius Zirvesi ile birlikte Türkiye-ABD arasındaki

dikkat çeken sorunlardan bir tanesinin de çözülmesi konusunda önemli aşama kaydedilmiştir.

Finlandiya'nın daha öncesinden, İsveç'in ise Vilnius'ta NATO üyesi olmasının önünde görünür engel kalmaması, ABD ile girilen ikili diyalogların pozitif hâle gelmesi gibi meselelerinin yanı sıra Cumhurbaşkanı Erdoğan, Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis ile

de bir görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşme sonrasında yapılan açıklamalarda Türk dış politikasındaki sorunlu ilişkilerin onarılması eğilimi kapsamında Yunanistan ile de yeni bir pozitif iklime girildiği duyurulmuştur. Bu çerçevede, Türkiye-Yunanistan ilişkilerindeki "sorunların sihirli bir şekilde hemen çözülmediğini" ifade eden Miçotakis, iki ülkenin gerçekleştirdiği toplantının Türk-Yunan ilişkilerinin

yeniden başlatılmasına yönelik iradeyi yansıttığını ifade etmiştir. Yakın zamana kadar karşılıklı sert açıklamaların yapıldığı Ankara-Atina hattında önümüzdeki dönemde yapıcı bir siyasi yaklaşımın benimsenebileceği anlaşılmaktadır.

“

Türkiye, Vilnius'taki NATO zirvesini yeni bir başlangıç olarak değerlendirmek istemiştir. Bu noktada Türkiye'nin AB'ye üyeliği konusunda üstü kapalı olarak öne sürülen siyasi gerekçelerin ortadan kaldırılması konusunda Cumhurbaşkanı Erdoğan olumlu mesajlar vermiştir. İsveç, ABD ve Yunanistan ile ikili sorunların çözümüne yönelik politikaların benimsenmesi ve Ankara'nın Batı güvenlik mimarisindeki konumunun yeniden teyit edilmesi gibi gelişmeler bu anlamda büyük önem arz etmektedir.

”

NATO zirvesi aynı zamanda Türkiye-AB ilişkileri açısından da önemli gelişmelere sahne olmuştur. Uzun dönemdir AB'ye üyelik konusunda Brüksel'in ayak sürüyen politikalarına maruz kalan Türkiye, Vilnius'taki NATO zirvesini yeni bir başlangıç olarak değerlendirmek istemiştir. Bu noktada Türkiye'nin AB'ye üyeliği konusunda üstü kapalı olarak öne sürülen siyasi gerekçelerin ortadan kaldırılması konusunda Cumhurbaşkanı Erdoğan olumlu mesajlar vermiştir. İsveç, ABD ve Yunanistan ile ikili sorunların çözümüne yönelik politikaların benimsenmesi ve Anka-

ra'nın Batı güvenlik mimarisindeki konumunun yeniden teyit edilmesi gibi gelişmeler bu anlamda büyük önem arz etmektedir. Bu gelişmeler her ne kadar Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkileriyle ilgiliymiş gibi gözükse de Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini de gündeme getiren gelişmeler olarak görülmüştür. Özellikle İsveç'in Türkiye'ye sağlayacağı desteğin ardından, NATO Genel Sekreteri Stoltenberg ve ABD Başkanı Biden gibi etkili isimlerin Türkiye'nin üyelik isteğini desteklediklerini açıklamaları, Türkiye'nin AB ile müzakerelerde elini güçlendiren bir faktör olarak görülebilir.

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı savaş ve Batı ülkeleri ile Rusya arasındaki ilişkilerde Türkiye'nin pozisyonu göz önünde bulundurulduğunda, NATO Zirvesi'nin ve zirvede yaşanan gelişmelerin Türkiye-Rusya ilişkileri açısından da kritik sonuçları olabilecektir.

ZİRVENİN TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

Bu gelişmeler ışığında değerlendirildiğinde, NATO-AB ve ABD gibi Batılı bölgesel/uluslararası örgüt ve aktörler ile geliştirilen ilişkiler Türkiye açısından stratejik tercihlerin yapıldığını ve Vilnius Zirvesi'nin bu mesajların güçlü biçimde duyurulduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, Türkiye geçtiğimiz günlerde NATO zirvesi öncesinde Ukrayna Cumhurbaşkanı Volodimir Zelenski'yi ağırlaması ve ardından NATO zirvesinde

de "Ukrayna'nın NATO üyesi olmayı hak ettiğini" açıklaması da Ankara'nın elini güçlendiren bir politik tutum olarak görülebilir.

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı savaş ve Batı ülkeleri ile Rusya arasındaki ilişkilerde Türkiye'nin pozisyonu göz önünde bulundurulduğunda NATO zirvesinin ve zirvede yaşanan gelişme-

lerin Türkiye-Rusya ilişkileri açısından da kritik sonuçları olabilir. Türkiye, tarih boyunca çeşitli sorunlar yaşamış olsa da Rusya ile mesele odaklı bir strateji izleyerek önemli iş birlikleri kurmuştur. Bu çerçevede son yıllarda iki ülke önemli bir siyasi, askerî ve ekonomik ortaklık kurmuştur. Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Türkiye gerek Vladimir Putin ile gerekse Vo-

Iodimir Zelenski ile görüşmeler gerçekleştirmiş, iki ülke dışişleri bakanları Sergey Lavrov ve Dmitro Kuleba'yı Türkiye'de bir araya getirmiş ve BM ile birlikte Tahıl Koridoru Anlaşması'nı gerçekleştirmişti. Dolayısıyla Türkiye'nin bir NATO üyesi olarak Batı ve Rusya arasında bir köprü hâline gelmesi, hem Batı hem de Rusya ile ilişkilerini güçlendirmiştir. Her ne kadar

NATO zirvesinin ardından Kremlin Sözcüsü Dmitri Peskov'un Türkiye aleyhinde değerlendirilebilecek açıklamaları olsa da Türkiye-Rusya iş birliği, konjonktürel meselelerden ziyade daha kalıcı zemine oturmuş bir ilişki tipini ifade etmektedir. Aynı zamanda, Türkiye'nin NATO ile ilişkilerini güçlendirmesi, Türk dış politikasının "Batı'ya yönelmesi" gibi argümanlar

ile açıklanmasını gerektirmemektedir. Türkiye, 1952 yılından bu yana NATO üyesi olarak yetki, görev ve sorumluluklarını yerine getirmekte ve Türk dış politikasında da çoğu dönemde NATO müttefiklerinin desteğini alamamasına rağmen NATO çıkarları için farklı coğrafyalarda mücadele etmektedir.

Yeni dönemde Türk dış politikasının Batı-Doğu gibi dikotomilere hapsolmeden bir taraftan Rusya ile siyasi/askerî/ekonomik ilişkilerini geliştirdiği ve bu çerçevede bölgesindeki sorunlara karşı arabuluculuk/kolaylaştırıcılık faaliyetlerine devam ettiği, bir taraftan ise NATO, AB gibi Batılı yapılanmalarla kurumsal ilişkilerini en üst düzeye çıkardığı bir dönem olacaktır.

Sonuç olarak yeni dönemde Türk dış politikasının Batı-Doğu gibi dikotomilere hapsolmeden bir taraftan Rusya ile siyasi/askerî/ekonomik ilişkilerini geliştirdiği ve bu çerçevede bölgesindeki sorunlara karşı arabuluculuk/kolaylaştırıcılık faaliyetlerine devam ettiği, diğer taraftan ise Batılı kurumlar NATO/AB gibi yapılanmalarla da kurumsal ilişkilerini en üst düzeye çıkardığı bir dönem olacaktır. Türkiye, gerek siyasi/askerî gerekse de tarihî kapasitesinin sağladığı imkânlar doğrultusunda ikilemler değil çözümler üretmiş ve gelecekte de üretmeye devam edecek bir siyasi iradeye ve dış politikaya sahiptir. ■

SPOR DİPLOMASİSİNDE BARIŞ: AFRİKA ULUSLAR KUPASI

DR. VOLKAN İPEK

Akademisyen YEDİTEPE ÜNİ.

“

1957 yılından itibaren oynanan Afrika Uluslar Kupası Afrika ülkelerinin dayanışması için çabalayan Pan-Afrikanizm akımının simgelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Yaklaşık 400 yıl süren Atlantik ve Doğu köle ticaretlerinin üzerinde yine yaklaşık 70 yıl süren kolonyalizm dönemini elde ettikleri bağımsızlıklarla yıkan Afrika ülkeleri için futbol siyaset kadar, hatta belki siyasetten bile daha önemli konumdur.

”

16

-25 Haziran 2023 tarihleri arasında bulunduğum Benin-Togo turumun en ilginç olaylarından biri Benin'deyken gittiğim Benin-Senegal futbol maçıydı. Beninli taraftarların yoğunluğu arasından General Mathieu Kérékou Dostluk Stadi'nin kapılarına ulaşmayı başarsam da maça bilet bulmak oldukça zor oldu. Stadyum kapısının önündeki sırada içeri girmek için bekleyen taraftarlardan birinden

karaborsa sonucu elde ettiğim biletle kale arkası tribünündeki yeri aldığım da bu maçın aralık ayında Fildişi Sahili'nde düzenlenecek olan Afrika Uluslar Kupası'nın eleme grubu kapsamında oynandığını öğrendim. Senegal'in maçın 54. dakikasında attığı golle 1-0 öne geçtiği maçı Benin 83. da-

kikada attığı golle 1-1'e getirdi ve sonuç beraberlik oldu.

DAYANIŞMA VE BAĞIMSIZLIK SİMGESİ OLARAK SPOR

Benin'in ve Senegal'in katılmak için mücadele ettikleri 2023 Afrika Uluslar Kupası, futbolun asla sa-

dece futbol olmadığı ilkesine dayanarak, aslında bir spor diplomasisinin altında değerlendirilen futbol diplomasisi örneği sayılmaktadır. Kriter dergisinin tanımına göre; “ülkelerin dış politika hedefleri için başka ülkelerin toplumlarını futbol yoluyla etkilemek, diğer ülkelerle ilişkilerini geliştirmek, düzeltmek, pekiştirmek için kullandığı bir kamu diplomasisi türü” sayılan futbol diplomasisi Afrika Uluslar Kupası bağlamında çok ciddiye alınmaktadır. Gana'nın 1956 yılında bağımsızlığını kazanmasından sonra ilk kez 1957 yılında oynanan Afrika Uluslar Kupası iki yılda bir olmak üzere Afrika'nın çeşitli ülkelerinin ev sahipliğinde gerçekleşmektedir. Aralık ayında 34.sü düzenlenecek olan

kupayı şu ana kadar 1957, 1959, 1986, 1998, 2006, 2008 ve 2010 yıllarında 7 kez Mısır, 1984,1988, 2000,2002 ve 2017 yıllarında 5 kez Kamerun, 1963, 1965, 1978 ve 1982 yıllarında 4 kez Gana, 1980,1994 ve 2013 yıllarında 3 kez Nijerya, 1992 ve 2015 yıllarında 2 kez Fildişi Sahili, 1968 ve 1974 yıllarında Demokratik Kongo Cumhuriyeti, 2012 yılında Zambiya, 2004 yılında Tunus, 1970 yılında Sudan, 2021 yılında Senegal, 1962 yılında Etiyopya, 1976 yılında Fas, 1996 yılında Güney Afrika ve 1972 yılında Kongo Halk Cumhuriyeti kazandı. 1962 yılında Etiyopya'da düzenlenen kupayı Etiyopya, 1963 yılında Gana'da düzenlenen kupayı Gana, 1970 yılında Sudan'dan düzenlenen ku-

payı Sudan, 1978 yılında Gana'da düzenlenen kupayı Gana, 1980 yılında Nijerya'da düzenlenen kupayı Nijerya, 1986 yılında Mısır'da düzenlenen kupayı Mısır, 1990 yılında Cezayir'de düzenlenen kupayı Cezayir, 1996 yılında Güney Afrika'da düzenlenen kupayı Güney Afrika, 2004 yılında Tunus'ta düzenlenen kupayı Tunus ve 2006 yılında Mısır'da düzenlenen kupayı Mısır kazandı. Ev sahibi olarak kupayı düzenleyen bu ülkeler aynı zamanda kupayı da kazandı. 2021 yılında Kamerun'un düzenlediği son kupayı ise Senegal kazandı.

“

Afrika Uluslar Kupası bağımsızlıklarından sonra kolonyal dönemin uygulamaları nedeniyle özellikle toprak sorunu, iç savaşlar ve çatışmalar yaşanan Sahraaltı ülkelerinin de birbirlerine karşı yumuşamalarını sağlamıştır.

”

1957 yılından itibaren oynanan Afrika Uluslar Kupası, Afrika ülkelerinin dayanışması için çabalan Pan-Afrikanizm akımının simgelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Yaklaşık 400 yıl süren Atlantik ve Doğu köle ticaretlerinin üzerinde yine yaklaşık 70 yıl süren kolonyalizm dönemini elde ettikleri bağımsızlıklarla yıkan Afrika ülkeleri için futbol siyaset kadar, hatta belki siyasetten bile daha önemli konumdadır. 1963 yılında kurulan Afrika Birliği Örgütünden 6 yıl önce başlayan Afrika Uluslar Kupası, Afrika ülkelerinin dayanışmasını, birliğini ve gelecekteki olası kolonyalizm tehditlerine karşı

olan duruşunu çok net şekilde göstermektedir. O kadar ki kendilerini zaman zaman Afrikalıdan çok Arap olarak gören Mısır ve Libya ile Amazigh olarak gören Fas, Cezayir ve Tunus kupada şampiyon olmak için çok ciddi yatırımlar yapmışlardır. Arap olduğunu vurgularken Muammer Kaddafi döneminde Afrika Birleşik Devletleri fikrini ortaya atan Libya'nın aksine Arap milliyetçiliğinin beşiği sayılan Mısır, kupayı beş kez düzenlemesiyle aslında bir yandan ne kadar da Afrikalı olduğunu göstermeye çalıştı. Kupayı en çok kazanan ülke olan Mısır her seferinde zaferlerini büyük ve uzun süren kutlamalarla süsledi. Aynı yatırımları ve motivasyonu Fas'ta, Tunus'ta ve Cezayir'de de görmek olanaklı oldu. Bu beş ülkeden şu ana kadar sadece Libya herhangi bir kupa zaferi elde edemedi. Afrika Uluslar Kupası'nı kazanmak Afrikalılığı, Araplığı ya da Amazighliği tartışılan bu ülkelerin Afrikalı kimliklerini perçinledi.

Afrika Uluslar Kupası bağımsızlıklarından sonra kolonyal dönemin uygulamaları nedeniyle özellikle toprak sorunu, iç savaşlar ve çatışmalar yaşanan Sahraaltı ülkelerinin de birbirlerine karşı yumuşamalarını sağlamıştır. Fildişi Sahili'nin Gana'yla, Nijerya'nın Kamerun'la, Moritanya'nın Fas'la, Libya'nın Çad'la, Kenya'nın Uganda'yla, Cibuti'nin Eritre'yle olan sınır sorunlarının yarattığı gerilimler eleme maçlarında en az indirgenmeye çalışıldı. Sierra Leone'nin ülkedeki iç savaştan sorumlu tuttuğu Liberya'ya, Eritre'nin Eritre'deki iç savaştan sorumlu tuttuğu Etiyopya'ya, Ruanda'nın Birinci ve İkinci Kongo Savaşı'ndan so-

rumlu tutulan Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne bakışları yine Afrika Uluslar Kupası'nda birbirleriyle oynadıkları eleme maçlarında dizginlenmeye çalışıldı. Her ne kadar 1957 yılındaki kupaya sadece dört ülke de katılmış olsa da, Sudan, Mısır ve Etiyopya kendi aralarında aldıkları kararla o kupanın dördüncü takımı Güney Afrika'yı uyguladığı ırkçılık temelindeki apartheid nedeniyle saf dışı bırakarak Pan-Afrikanizm adına bir tepki gösterdiler. 1978 yılında Gana'da düzenlenen kupada Malili oyuncular ve yöneticiler stadyum polisine hakaret edince Mali ulusal takımı Afrikalı değerleri küçültücü hareketleri nedeniyle turnuvadan uzaklaştırıldılar.

“

Afrika Uluslar Kupası tüm bu kimliksel ve siyasi özellikleriyle spor diplomasisinin alt kollarından futbol diplomasisine en çok uyan organizasyonlardan bir tanesi durumunda görülebilir. Avrupa Kupası ya da Dünya Kupası gibi bir popüleritesi olmasa ve bu iki turnuva kadar izlenmese de Afrika Uluslar Kupası Afrika ülkelerinin varoluşlarının temel yapı taşlarından sayılabilir.

”

1994 yılında Zambiya ulusal takımının oyuncuları ve yöneticileri bir uçak kazası geçirince diğer ülkeler kupayı Zambiya'ya vermek istediler ama Zambiya bunu reddetti. 2012 yılında Ekvatorial Gine'nin ve Gabon'un ortak düzenlediği kupada zafere ulaşan Zambiya'nın o dönemki futbol fe-

derasyonu başkanı o kazadan kurulan tek futbolcuymdu. 2017 yılındaki kupa Libya'da gerçekleşecekti ancak oy birliğiyle İkinci Libya İç Savaşı nedeniyle Gabon'a alındı. 60. yaş gününü Gabon'da kutlayan Afrika Uluslar Kupası'nı Kamerun kazandı. Afrikalılık kimliğine olan bu uyumu bozacak tek hareket 2015 yılında Fas'tan geldi. Fas 2015 yılındaki kupayı düzenleyecekken o yıllarda Batı Afrika'da çıkan ebola salgınına öne sürerek o ülkelerden kimsenin Fas'a gelmesini istemediği için kupayı düzenlemekten vazgeçti. Bunun üzerine 2015 kupası Ekvatorial Gine'de oynandı ve Fildişi Sahili şampiyon oldu. Fas'ın bu davranışı Sahraaltı ülkelerinin ve Afrika Futbol Konfederasyonunun büyük tepkisini çekti.

SPOR İLE AFRIKA KİMLİĞİ İLİŞKİSİ

Afrika Uluslar Kupası tüm bu kimliksel ve siyasi özellikleriyle spor diplomasisinin alt kollarından futbol diplomasisine en çok uyan organizasyonlardan bir tanesi durumunda görülebilir. Avrupa Kupası ya da Dünya Kupası gibi bir popüleritesi olmasa ve bu iki turnuva kadar izlenmese de Afrika Uluslar Kupası, Afrika ülkelerinin varoluşlarının temel yapı taşlarından sayılabilir. Afrikalı oyuncular ve siyasetçiler Afrika Uluslar Kupası'nın başlamasını dört gözle beklemektedir. Bunlardan Manchester City'nin efsaneleşmiş oyuncularından sayılan Yaya Touré'nin “Biz Afrikalıyız ve nedense Avrupa için oynuyoruz. Halbuki Afrikalı olarak Afrika için oynamamız gerekiyor” sözleri hâlâ kulaklarda çınlamaktadır. Tüm bunlara rağmen

men, Afrika Uluslar Kupası'nın daha fazla kitleye ulaşamamasına neden olan bazı temel eksiklikler de göze çarpmaktadır. Biletleme sistemindeki sıkıntılar, kupayı düzenleyen ülkelerdeki altyapı sorunları, reklam ve sponsorluk alanlarındaki çarpıklıklar, özellikle kupada oynanan futbol topunun Adidas'tan alınıp Molten'e verilmesinden sonra ortaya çıkan pazarlama ve satış problemleri oldukça göze

batmaktadır. Kupada oynanan topun çoğaltılıp taraftarlara sunulmaması özellikle büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunlara rağmen Afrika Uluslar Kupası örneğin Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) üyelerinin kendi aralarında düzenlediği ECOWAS oyunlarından daha profesyonelce yürütülmektedir.

Afrikalılar Afrika Uluslar Kupası'na her yıl büyük önem göstermektedirler. Afrikalılara dünyanın diğer ülkelerindeki futbolseverler de eşlik etmektedirler.

Benin'de gittiğim Benin-Senegal maçında Afrika Uluslar Kupası'nın Afrika halkları için ne kadar birleştirici olduğunu gördüğümü söylemeliyim. Maçtan önce Beninli taraftarlar Senegal ulusal marşını saygıyla dinlediler ve bazıları Senegalli taraftarlara eşlik bile ettiler. Aynı şekilde Senegalli taraftarlar da Benin ulusal marşı çalarken aynı saygıyı gösterdiler. Maçı yan yana izleyen Beninliler ve Senegalliler atılan gollere birlikte sevinerek güzel bir Afrikalılık örneği sergilediler. Ek olarak, şimdilerde geçmişe göre daha az olsa da çeşitli nedenlere birbirlerine düşman kesilen Afrika ülkelerinin en çok futbolla birleştiğini görmek hem ilginç hem de umut verici oldu. Bunu sanırım Afrika Futbol Konfederasyonu da görmüş olacak ki 1957-1968 yılları arasında üç yılda bir oynanan kupayı 1968 yılından itibaren iki yılda bir indirdiklerini öğrendim. Gittiğim tüm Afrika ülkelerinde genç yaşlı demeden herkesin sabah düzenli bir futbol antrenmanı yaptığını görmekteyim. Sonuç olarak futbol bu açıdan da sadece futbol değil aynı zamanda sağlık ve barış anlamlarına da gelmektedir. 2023 yılının Aralık ayında Fildişi Sahili'ndeki Afrika Uluslar Kupası'nın özellikle terörle mücadele eden Batı Afrika ülkeleri arasındaki dayanışmayı arttırmasını ve iç savaşları, çatışmaları, sınır sorunlarını yenen futbolun terörü de mutlaka yeneceğini ummaktayım. ■

KATAR'IN SPOR DİPLOMASİSİYLE ÜLKE MARKALAMA STRATEJİSİ

MERVE ZORLU

Doktora Öğrencisi İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNi.

“

Sporun uluslararası gücünü 1990'lı yıllarda keşfeden Katar bu alanı kullanılabilen önemli aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun yıllardır spor alanında yaptığı yatırım ve faaliyetlerle dikkat çeken Katar'ın ülke markalamasını güçlendirdikçe yabancı sermayeyi kendine çekme ve ekonomik büyüme kaydettiği görülmektedir. Bu bağlamda spor diplomasisiyle ülke markalama stratejisini başarılı bir şekilde uyguladığı anlaşılmaktadır.

”

Birçok alanda artan küresel karşılıklı bağımlılıklar devletleri ulusal kamuoyu kadar uluslararası kamuoyunu da dikkate almaya zorlamaktadır. Bu sebeple uluslararası kamuoyunu etkilemek ve yönlendirmek gün geçtikçe daha da önemli hâle gelmektedir. Bu bağlamda kamu diplomasisi araçları ülkelerin kendi ideolojilerini, kültürlerini ve hayat tarzlarını uluslararası kamuoyuna aktararak saygınlık kazanmalarına katkı sağlamaktadır. Kamu diplomasisi oluşturulurken temel amaç dış ilişkilerde ve uluslararası kamuoyunda kalıcı olarak kaliteli bir imaj yaratmaktır. Bu bağlamda kamu diplomasisiyle “ülke markalama” kalıcılığın bir simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece ülke markalama ve kamu diplomasisinin iç içe geçtiği görülmektedir.

Birçok kamu diplomasisi aracı ülke markalamada işlevselleşmektedir. Bunlarda önemli bir yere sahip olan alan ise popülerliği ve geniş kitlelere ulaşabilme gücüyle spor diplomasisidir. Sporun uluslararası gücünü

1990'lı yıllarda keşfeden Katar ise bu alanı kullanılabilen önemli aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun yıllardır spor alanında yaptığı yatırım ve faaliyetlerle dikkat çeken Katar'ın ülke markalamasını güçlendirdikçe yabancı sermayeyi kendine çekme ve ekonomik büyüme kaydettiği görülmektedir. Bu bağlamda spor diplomasisiyle ülke markalama stratejisini başarılı bir şekilde uyguladığı anlaşılmaktadır.

ÜLKE MARKALAMADA SPOR DİPLOMASİSİNİN YERİ

Ülke markalama bir ülkenin kaynaklarından, kültüründen, toplumuna kadar tüm unsurlarıyla bir marka yaratma çabasıdır.

“

Sporu bir politika unsuru olarak değerlendiren Hamed el-Sani, Katar'ı dünyadaki büyük spor organizasyonlarında kalıcı olarak var etme, dünyadaki prestijli spor federasyonlarında lobicilik faaliyetleri yürütme için fırsat elde etme, başkent başta olmak üzere tüm çevresini dünyanın önemli bir spor merkezi hâline getirerek tesisleştirme ve popüler sporların organizasyonlarını Katar topraklarına taşıma olmak üzere dört temel hedef belirlemiştir.

”

Burada ülke imajına değer katacak unsurların tamamı ülke markalamasında araçsallaşmaktadır. Küreselleşmenin her geçen gün derinleştiği rekabet ortamında ülkeler küresel paya ortak olabilmek için bir yarış ortamında mücadele vermektedir. Yüksek gelirli turistleri çekebilmek, yabancı yatırımlar için cazip hâle gelmek, nitelikli insanların dikkatini çekmek ve diplomatik ilişkileri güçlendirmek bu rekabet ortamında ülkelere avantaj sağlamaktadır. Ülkenin kültürel ve ekonomik olarak iyi tanıtıldığı durumlarda rekabet bu ülkeler lehine dönmektedir. Ülke markalamasının kamu diplomasisiyle ilişkisi ise bu bağlamda ortaya çıkmaktadır. Bir ülkenin uzun vadeli olarak uluslararası kamuoyunu yönlendirebilmesi kamu diplomasisinin araçlarıyla mümkün olabilmektedir. Medya, yabancı yatırımlar, uluslararası yönetim kurumlarıyla ilişkiler, turizm, sanat, edebiyat, teknoloji, eğitim, kültür gibi birçok kamu diplomasisi alanı

bir ülkenin aynı zamanda ülke markalamasına katkı sunmaktadır. Spor da kamu diplomasisi ve ülke markalama alanlarının kesişiminde yer alan önemli bir diplomasi sahası olarak öne çıkmaktadır. Çünkü spor devletlerin etkileşimlerini genişleterek ilişkilerin güçlenmesine alan açmaktadır. Sporun artan popülerliği ve artan uluslararası yarışma alanları kamu diplomasisinde önemli bir araç olarak işlev görmesini beraberinde getirmiştir. Günümüz spor ülkeler için ulusal gururdan kimliğin tanıtımına, güç ve başarının sergilenmesine kadar birçok alana hizmet etmektedir. FIFA ve dünya olimpiyatları gibi mega organizasyonlar hem taraftar hem de ziyaretçilerle geniş kitlelere

ulaşılmasına imkân sağlamaktadır. Özellikle bu tarz organizasyonlara ev sahipliği yapan ülkeler maddi ve yönetsel güçlerini ortaya koyarken, ülkenin varlığının uluslararası onayını da temin etmektedir. Böylece ülke markalama faaliyetleri kolaylaşırken, devletler arası ilişkilerin kurulması, protesto ve lobi faaliyetlerinin yürütülmesi gibi birçok alanda işlevselleşmektedir.

KATAR'IN SPOR DİPLOMASİSİYLE ÜLKE MARKALAMASI

Katar sporun etki alanını 1990'lı yıllarda keşfederek bulunduğu coğrafyada öncü adımlar atan bir ülke olmuştur. Nitekim dönemin emiri

Hamed bin Halife el-Sani Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından tanınmayı önemli görmüştür. Böylece el-Sani, Katar'ın spor diplomasisi aracılığıyla ülke markalaması yaratmasında vizyon belirleyen ve ilk adımları atan lider olmuştur. Sporu bir politika unsuru olarak değerlendiren Hamed el-Sani, Katar'ı dünyadaki büyük spor organizasyonlarında kalıcı olarak var etme, dünyadaki prestijli spor federasyonlarında lobcilik faaliyetleri yürütme için fırsat elde etme, başkent başta olmak üzere tüm çevresini dünyanın önemli bir spor merkezi hâline getirerek tesisleştirme ve popüler sporların organizasyonlarını Katar topraklarına taşıma olmak üzere dört

temel hedef belirlemiştir. Bu bağlamda Körfez Savaşı'nın ardından 1993 yılında tenisi ülke sporlarına ekleyip 2001 yılında kadın sporcuları da dâhil ederek dünyaya açılmıştır. Bu kamu diplomasisi açısından Arap ülkelerindeki cinsiyet ayrımcılığına ilişkin uluslararası kamuoyu algısının düzeltilmesine katkı sağlayacak bir hamle olarak okunabilecektir. Aynı zamanda ülke markalamasına da olumlu etki etmesi beklenecektir. 1998 yılında başlayan ve her yıl düzenlenen Katar Master Golf Turnuvası da ülkenin lüks konaklamasının tanıtılmasına ve turizm altyapısının reklamına katkı sağlamaktadır.

Katar, ülke içerisinde sporu teşvik etmek ve kendi sporcularıyla dünya spor camiasına entegre olabilmek için 2004 yılında sporcu yetiştirme faaliyetlerinde bulunan Aspire Akademi'yi kurmuştur. Akabinde ise 2005 yılında Doha yönetimi spor alanında doğrudan devlet yatırımlarını yönetebilmek için Qatar Sport Investments (QSI) şirketini kurmuştur. Bu şirket Katar'ın iç siyasette geliştirdiği spor ilgisini, dış siyasette de sürdürmeyi amaçladığını gösteren somut bir adım olmuştur. Nitekim şirket vasıtasıyla 2011 yılında bir kısmı satın alınan Fransız futbol kulübü Paris Saint Germain'in (PSG) yönetiminin 2012 yılı itibarıyla tüm hisseleri Katar'a geçmiştir. Katarlı PSG yönetimi takımı başarısızlığa sürüklenen konumundan kurtararak yaptığı başarılı ve maliyetli transferlerle değerini katlamıştır. Katar yönetiminin gelmesiyle PSG ulusal ligde hemen hemen bütün şampiyonlukların sahibi olmuştur. Böylece Katar kendi coğrafyasında

ve uluslararası kamuoyunda spor konusundaki yöneticilik performansını kanıtlama imkânı bulmuştur. Ayrıca Katarlı iş insanlarının da Doha yönetimine paralel olarak yabancı kulüplere ilgisi artmış ve dünya spor piyasasında yer almaya başlamışlardır. Bu sayede Katarlıların da uluslararası kamuoyunda tanıtımı yapılmaktadır. 1 Haziran 2012'de ise "beIN Sport" adlı spor kanalını kurarak birçok ülkede sporun takip edildiği önemli bir medya gücü ortaya çıkmıştır. Akabinde de kanal büyüterek holdinge evrilmiş ve Digitürk gibi farklı medya kanallarını bünyesine dâhil etmiştir. Böylece farklı liglerin yayın haklarını alarak geniş taraftar kitlesi sebebiyle milyonlarca futbol taraftarına medya üzerinden kendini tanıtabilme gücü elde etmiştir. Ayrıca birçok başarılı ve dünyaca ünlü futbolcu transfer edilerek Katar Yıldızlar Ligi bünyesine katılmıştır. Bu sayede futbolcuların aileleriyle Katar'daki yaşama tanıklık etmesi ülke tanıtımına katkı sağlamaktadır.

Katar'ın spor faaliyetlerinde var olma çabaları 2 Aralık 2010'daki Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) oylamasında yanıt bulmuş ve Dünya Kupası'nın Katar'da düzenlenmesine ilişkin karar oy çokluğuyla elde edilmiştir. Böylece FIFA'ya ev sahipliği yapacak olan hem ilk Arap ülkesi hem de ilk Müslüman ülke olması üzerinden Katar, spor diplomasisi aracılığıyla ülke markalamasına katkı sunma fırsatı sağlamıştır. 2022 yılına kadar süren hazırlıklar Katar'ın medyada uzun süre kendinden söz ettirmesine vesile olmuştur. Nihayetinde 2022'de gerçekleşen FIFA sayesinde Katar'ın ha-

ritada yerini dahi bilmeyen birçok insan tarafından öğrenilmesi ve ziyaret edilmesi sağlanmıştır. Ülke bu süreç sayesinde hem maddi gücünü hem de yönetsel yeteneklerini ortaya koyma, ülke tanıtımı sağlama, bölgesel olarak öncü olma, yeni ilişkiler inşa etme ve ilişkileri iyileştirme gibi birçok alanda avantaj yakalarken ülke markalamasına önemli katkı sağlamıştır.

Sponsorluk anlaşmalarına da önem veren Katar, dünyanın en çok taraftara sahip olan takımlarından Barcelona'nın 2012-2017 yılları arasında iki sezon Qatar Foundation, dört sezon ise Qatar Airlines ile forma sponsorluğunu üstlenmiştir. Sözleşme kapsamında futbolcuların tedavi süreçleri Katar'da yürütülmüş ve

böylece sağlık sektörü tanıtılmıştır. Futbola verilen öneme ek olarak Katar, bir yandan spor diplomasisinde hareket alını genişletmeye bir yandan da ulus markalamasına katkı sunmaya devam etmek adına farklı spor dallarında da varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda 2015 yılında Dünya Hentbol Şampiyonası ve Dünya Amatör Boks Şampiyonası Katar'da düzenlenmiştir. Katar hentbol takımı ise dünya ikincisi olarak şampiyonayı tamamlamıştır.

“

Katar ekonomik büyümesine paralel olarak dışarıya yabancı yatırımını genişletmektedir. Tüm ekonomik iyileşme adımlarında ulus markalama stratejisinin en önemli araçlardan birinin spor diplomasisi olduğu görülmektedir. Nitekim spor alanındaki önemli varlığını kullanarak yürüttüğü spor diplomasisiyle Katar hem ülke tanıtımını başarıyla yürütmekte hem de diğer aktörlerle ilişkilerini geliştirmektedir.

”

Strateji oluştururken aktörler mevcut kaynaklar ve kısıtlamalarla hedeflerinin gerçekleştirilebilmesinden emin olma peşindedir. Bu nedenle aktörler, erişilebilmesi mümkün olan ve yaratılabilecek araçlarla hedeflerini gerçekleştirmenin fayda ve maliyetine dayanan davranışlar benimsemektedir. Katar, özellikle bölgesel gelişmeleri ekonomik olarak fazlasıyla etkileyen bir aktördür. Bu sebeple ülke markalama stratejisi Katar için ayrı önem taşımaktadır. Nitekim ekonomik büyümesinde bölgesel siyasi gelişmeler ve ambargolar her ne kadar dalgalanmalar yaratsa da ülke markalama stratejisinin sağladığı alanla paralel şekilde iyileşme göstermektedir. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) verilerine göre 2000, 2010 ve 2021 yıllarında sırasıyla

1.912, 30.549 ve 27.534 milyon dolar yabancı yatırıma ev sahipliği yaptığı tahmin edilmektedir. 2021 yılında başlayan pandemiye rağmen bu yatırımlarda dramatik bir düşüş yaşanmadığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Katar ekonomik büyümesine paralel olarak dışarıya yabancı yatırımını genişletmektedir. Tüm ekonomik iyileşme adımlarında ulus markalama stratejisinin en önemli araçlardan birinin spor diplomasisi olduğu görülmektedir. Nitekim spor alanındaki önemli varlığını kullanarak yürüttüğü spor diplomasisiyle Katar hem ülke tanıtımını başarıyla yürütmekte hem de diğer aktörlerle ilişkilerini geliştirmektedir.

Sonuç olarak bu sayede bölge ilişkilerinin iyileşmesine katkı sağlarken hem doğal kaynaklarına mahkûm olmayan bir ekonomi inşa edebilmekte hem de bölge ülkelerine bağımlılığı kırılabilmektedir. ■

RUSYA'NIN YAPTIRIMLARI ATLATMA STRATEJİLERİ: İRAN DENEYİMİNDEN ÇIKARIMLAR

DR. İSMAİL SARI

Uzman ORSAM

“

Batılı müttefikler Moskova'nın ordusunu finanse etme ve kaynak sağlama kabiliyetini azaltmak için Rusya'ya çok çeşitli ekonomik ve ticari yaptırımlar uygulamaktadır. Bu yaptırımlar, Moskova'nın yalnızca uluslararası finans sistemine erişimini değil, aynı zamanda askerî malzemelerini yeniden stoklamak için gereken yüksek teknoloji ürünü çipler gibi malların satışını da azaltarak finansal akışları hedef almaktadır.

”

İngiltere merkezli Royal United Services Institute (RUSI) tarafından Haziran ayında (2023) yayımlanan “*Developing Bad Habits: What Russia Might Learn from Iran's Sanctions Evasion*” başlıklı rapora göre Rusya, Şubat 2022'de başlayan Ukrayna savaşından bu yana uygulanan Batı yaptırımlarından kaçmak için şimdiye kadar en sofistike ve kapsamlı mekanizmaları geliştirmiş

olan İran'ın taktiklerini kullanmaktadır. Batılı müttefikler Moskova'nın ordusunu finanse etme ve kaynak sağlama kabiliyetini azaltmak için Rusya'ya çok çeşitli ekonomik ve ticari yaptırımlar uygulamaktadır. Bu yaptırımlar, Moskova'nın yalnızca uluslararası finans sistemine erişimini değil, aynı zamanda askerî malzemelerini yeniden stoklamak için gereken yüksek teknoloji ürünü çipler gibi malların satışını da azaltarak finansal akışları hedef almaktadır. Ayrıca bu durum Rusya'nın petrol ve diğer hidrokarbon ürünlerini ihraç etme ve Airbus ile Boeing sivil uçakları için servis gibi Batı uzmanlığını tedarik etme kabiliyetinde de hissedilmektedir. Bilindiği gibi hedeflenen ülkeye ve yaptırımı uygulayan kuruma bağlı olarak, en yaygın yaptırım alanları silah ambargoları; askerî malzeme ve teknoloji; kilit ihracat/ithalat sektörlerine yönelik ticaret ve yatırım yasakları; rejimle veya kötü niyetli faaliyetlerle bağlantılı kişi ve kuruluşların mal varlıklarının dondurulması ve seyahat yasaklarıdır. Batılı müttefiklerin Rusya'ya yönelik son yaptırımları daha da ileri giderek hava sahasının, yolların ve limanların kullanımının

yasaklanmasını ve belirli medya kuruluşlarının yasaklanmasını da içermektedir. Ayrıca, belirlenmiş finansal kuruluşların mal varlıklarının dondurulması ve işlemlerinin yasaklanmasının yanı sıra şu anda Rusya'daki (kısmen) finansal kuruluşları etkileyen SWIFT mesajlaşma sistemi gibi uluslararası finans altyapısına erişim kısıtlamaları da söz konusudur.

RUSI'nin raporunda, Rusya'nın yaptırımlara karşı aldığı tedbirlerde şirketlerin ve gayrimenkullerin mülkiyetinin aile üyelerine veya iştiraklere devredilmesi, Rusya Merkez Bankasına uygulanan yaptırımlardan kaçınmak için döviz tedarik etmek üzere ticaret şirketlerinin kullanılması ve ithal ikamesi gibi uygulamalar yer almaktadır. Ayrıca Rusya, en iyi uy-

gulamaları öğrenmek, gerekli hizmetleri güvence altına almak ve ticari ilişkiler kurmak için, benzer şekilde kapsamlı kısıtlayıcı önlemlerle karşı karşıya kalan ya da yaptırımların delinmesini kolaylaştıran diğer ülkelere yönelmektedir. İran ise bu ülkeler arasında en öne çıkanıdır. İran 1979'dan bu yana birçok ekonomik yaptırıma tabi tutulmaktadır. Ülke, 1979 rehine

krizinin ardından ABD'ye ithalatının yasaklanmasından, ABD'nin 1984'te İran'ı terörizmin devlet sponsoru olarak tanımlamasına ve 2000'li yılların başında nükleer ile ilgili bir dizi Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi yaptırım kararına ve ABD'nin Mayıs 2018'de nükleer anlaşmadan çekilmesinin ardından Donald Trump'ın "maksimum baskı" kampanyası kapsamında yaptırımların yeniden uygulanması ve artırılmasına kadar pek çok baskıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle İran, Batı yaptırımlarından kaçınmayı kolaylaştıran finans ve ticaret ağları geliştirmek için onlarca yıldır uğraşmaktadır. Benzer şekilde Kuzey Kore, Küba ve Venezuela gibi diğer ülkeler de Batı yaptırımlarından kaçmak için mekanizmalar geliştirmişlerdir. Rusya'nın ekonomik yapı benzerliği nedeniyle örnek aldığı modelin İran olduğu söylenebilir.

YAPTIRIMLARI ATLATMA STRATEJİLERİ

Rusya, Ukrayna'yı geniş çaplı işgalinin ardından, Çin ve Hindistan gibi tarafsız devletler arasında yeni alıcılar bulma çabasıyla Batı'nın petrol satışlarına getirdiği kısıtlamaları aşmaya çalışmıştır. Bu çerçevede, eşit değerdeki malların fiziksel değişimine dayanan ve potansiyel olarak ABD doları veya diğer uluslararası para birimleriyle temas noktalarından kaçınan takas anlaşmalarının müzakere edilmesi önemli bir faaliyet alanı olmuştur. Bu tür anlaşmalar, Aralık 2021'den bu yana yaptırımlara maruz kalan devletler arasında (İran ve Venezuela) ve yaptırımlara maruz kalan ve tarafsız ortaklar arasında (İran

ve Pakistan) denenmektedir. Örneğin, Rusya ve İran gibi ağır yaptırımlara tabi olan devletler, ikili ticareti yerel para birimleriyle ifade etme eğilimine girmiş ve ABD dolarına alternatif olarak Çin Yuanı ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Dirhemi gibi Batılı olmayan para birimleriyle ticaret yapmaya yönelmiştir. Son olarak, G7 dışı para birimi ticaretinin gelişimini desteklemek amacıyla ülkeler, bağlantılı yerel para birimi mutabakat sistemleri kurmaktadır. Örneğin, Rusya ve İran'ın, ulusal finansal mesajlaşma sistemleri ve bireysel banka kartı ağlarını (MİR ve SHE-TAB) entegre ettikleri belirtilmektedir. Bu durumun ikili ticaret ile ilgili finansal işlemlerin dolara bağımlılığını azaltmayı kolaylaştırması beklenmektedir. Dostlar ve tarafsızlarla yapılan açık ticaret çabaları, yaptırımlara maruz kalan devletlerin hayatta kalmalarının sadece bir yönüdür. Gizli faaliyetler de büyük bir öneme sahiptir. Yaptırımlara maruz kalan devletler, uluslararası ticarete ABD dolarının hâkimiyetiyle karşı karşıya olduk-

ları için mevcut dolar kaynaklarını üretmek ve harcamak için yollar bulmak durumundadır. Bu gereksinimin para kazanmak aşamasında genellikle iki yöntem ortaya çıkmaktadır: Yerel para birimlerini ve varlıkları gizlice dönüştürmek ve yasa dışı eylemlerle fon yaratmak. Para birimi dönüştürme, yerel para biriminin yaptırıma maruz kalan devletten fiziksel olarak transfer edilmesini, fiziksel ABD dolarına dönüştürülmesini ve başarılı bir şekilde iade edilmesini gerektirir. Son yıllarda ABD, İran'la bağlantılı bu tür bir para birimi dönüştürme vakasını kamuoyuna açıklamıştır. Mayıs 2018'de The Office of Foreign Assets Control (OFAC), Devrim Muhafızları Ordusunun (DMO) İran'ın büyük miktar yerel para birimi riyali BAE'ye transfer ettiği ve daha sonra partner döviz büroları tarafından ABD dolarına dönüştürüldüğü bir planı ortaya çıkarmıştır.

Yurt içindeki nakit paranın dönüştürülmesi ve yasa dışı fonların yaratılması döviz kazandırabilirken her ikisi de bu fonların açık piya-

sada mal satın almak için hemen kullanılmasını sağlamamaktadır.

“

RUSI'nin raporuna göre İran'ın geliştirdiği çözüm, faaliyetlerini araçların veya gizli iştiraklerin arkasına gizleyerek ticarete devam etmektir. Bu planlar birbirinin aynısı değildir ancak benzer yapılara ve modellere dayanmaktadır.

”

Hem fon yaratılmasına hem de bu fonların harcanmasına imkân veren daha sofistike ve çift taraflı bir mekanizmaya ihtiyaç vardır. RUSI'nin raporuna göre İran'ın geliştirdiği çözüm, faaliyetlerini araçların veya gizli iştiraklerin arkasına gizleyerek ticarete devam etmektir. Bu planlar birbirinin aynısı değildir ancak benzer yapılara ve modellere dayanmaktadır: i) Yaptırıma maruz kalan devlet bünyesindeki kuruluşlar, örneğin İran bankaları, öncü şirketler ve İran'daki döviz büroları, belirlenen yerel sektörler veya işletmeler için yaptırım uygulanan uluslararası ticareti (ihracat veya ithalat) kolaylaştırmakla görevlendirilmiştir. ii) Bu bağlamda, ticareti gerçekleştirmek için paravan şirketler ve bunlara eşlik eden banka hesapları kurmakla görevli, yurt dışında yerleşik mevcut iş ağlarına ve araçlara güvenirlir. Bu denizaşırı ağlar yaptırıma maruz kalan devlet vatandaşları, üçüncü ülke vatandaşı gibi davranan başkaları veya gerçek güvenilir üçüncü ülke vatandaşları tarafından yönetilebilir. iii) Yaptırım uygulanan devletin mal ihraç etmesi gerektiğinde, paravan şirket belirlenen ürünü veya emtiayı bilerek veya başka bir şekilde sahte

belgeler kullanarak bir alıcıya satacaktır. Paravan şirket ayrıca malların nakliyesi için partner lojistik firmalarını devreye sokacak ve genellikle malların menşeyini gizlemek için denizde elektronik takip kapalıyken malların gemiden gemiye aktarılması, malların belirlenmemiş ürünlerle kamufle edilmesi veya büyük aktarma merkezlerinde petrol gibi malların karıştırılması ve yeniden etiketlenmesi gibi iyi bilinen teknikleri kullanacaktır. Satış için gerekli fonlar paravan şirketin banka hesabına ödenecektir. iv) Bazı fonlar çekilip yaptırıma maruz kalan devlete geri gönderilebilse de çoğu bunun yerine ithalat faaliyetlerini desteklemek için kullanılacaktır. Belirlenmiş diğer firma ya da kurumlardan gelen ithalat talepleri paravan şirkete iletilecek, o da benzer teknikler uygulayarak malları varış yerlerini belirtmeden satın alacak ve nakledecek, malların bedelini de daha önce ihraç edilen mallar karşılığında hesabına aktarılan fonlarla ödeyecektir. Bu ticaretin dengelenmesini sağlamak için İran Merkez Bankası gibi merkezi kurumlar bu faaliyeti izler ve ihracatçıların orijinal satış için tazminat almalarını sağlamak üzere telafi edici işlemlerin yurt içinde yapılmasını sağlayan defterleri çalıştırır. İran'ın Güney, Güneydoğu ve Doğu Asya'daki müşterilerine petrol ve ilgili malları satmak için kullandığı şirketler matrisi çok katmanlı olup İran ile bağlantıyı gizlemek için BAE ve Hong Kong gibi yerlerde bulunan çeşitli paravan şirketler kullanılmakta ve bazen Güney, Güneydoğu veya Doğu Asya'daki nihai müşteriyle işlem yapmadan önce malları birbirleriyle "takas" etmektedirler.

“
İran, Rusya'nın yaptırımlar altında hayatta kalma konusunda bilgi ve deneyim paylaşımı için potansiyel taşımaktadır. Bununla birlikte İran'ın durumu, yaptırımların etkilerinin tamamen ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığını göstermektedir. İran'ın gayrisafi yurt içi hasılası (GSYH) Tahran'a yönelik ana yaptırım paketinin 2010-2011 yıllarında uygulandığı seviyeye yaklaşmış olsa da kişi başına düşen GSYH hâlâ 2004-2005 yıllarındaki seviyelerde seyretmektedir.

”
Trump yönetiminin nükleer anlaşmadan çekilmesinin ardından İran, ABD'nin yeniden yaptırım uygulamasına tepki olarak aracı ticaret ağlarını canlandırmıştır. Örneğin 2019'dan itibaren, İran'ın geniş aracı ticaret ağına yönelik OFAC tespitleri, ülkenin petrokimya ürünlerini çoğunlukla Doğu ve Güney Asya'daki pazarlara ABD yaptırımlarına aykırı bir şekilde satma çabalarını engellemeyi hedeflemiştir. Bu OFAC tespitleri, Persian Gulf Petrochemical Industries Company (PGPIC) ve Triliance Petrochemical Co. gibi iki önemli aracılık düğümü etrafındaki ağları hedef almıştır. Bu kuruluşların ABD yargı yetkisine tabi olan tüm varlıkları ve bu kuruluşlarla işlem yapmayı yasaklamaktadır. Ayrıca, bu tanımlanan kişilere destek sağlayan yabancı finans kuruluşları veya maddi ve diğer şekillerde yardım eden kişiler, ABD finansal sisteminde erişimlerini kaybetme veya ABD yargı yetkisi altındaki

varlıklarını ve menfaatlerini bloke etme riskiyle karşı karşıyadır. Haziran 2019'da OFAC, İran'ın en büyük ve en kârlı petrokimya holding şirketi olan PGPIC'e ve İran'ın toplam petrokimya üretim kapasitesinin yüzde 40'ını ve petrokimya ihracatının %50'sini oluşturan 39 iştirakine ve yurt dışında bulunan satış acentelerine yaptırım uygulamıştır. Bu yaptırımlar, İran menşeli olduklarını gizleyerek BAE ve Çin'e teslim edilen petrol ürünleri için Ulusal İran Petrol Şirketine (NIOC) milyonlarca dolar eşdeğerinde ödeme yapılmasını emreden Hong Kong merkezli Triliance Petrochemical Co. Ltd adlı bir komisyoncuya yönelik Ocak 2020'de gerçekleştirilen bir eylemle devam etmiştir. Benzer şekilde, OFAC tarafından Hong Kong (Sage Energy HK Limited), Çin (Peakview Industries Co. Limited) ve BAE (Beneathco DMCC) merkezli diğer şirketlere de aynı nedenle yaptırım uygulanmıştır. Bu örnekleri yakın tarihliler de olmak üzere arttırmak mümkündür.

Sonuç olarak, İran, Rusya'nın yaptırımlar altında hayatta kalma konusunda bilgi ve deneyim paylaşımı için potansiyel taşımaktadır. Bununla birlikte İran'ın durumu, yaptırımların etkilerinin tamamen ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığını göstermektedir. İran'ın gayrisafi yurt içi hasılası (GSYH) Tahran'a yönelik ana yaptırım paketinin 2010-2011 yıllarında uygulandığı seviyeye yaklaşmış olsa da kişi başına düşen GSYH hâlâ 2004-2005 yıllarındaki seviyelerde seyretmektedir. İran deneyimi, Rusya için dikkate değer bir şekilde zorlukları göstermektedir. ■

RUSYA'DA WAGNER İSYANI VE AFRİKA'YA YANSIMALARI

KAAN DEVECİOĞLU

Uzman ORSAM

“

Wagner isyanının temel nedeni, paralı askerlerin Savunma Bakanlığına devredilmesi ve böylece Wagner Grubu ile patronu Yevgeni Prigojin'in dize getirilmesidir. İsyan, Vladimir Putin'in 20 yılı aşkın süredir devam eden iktidarında otoritesine karşı en büyük meydan okuma olmuştur.

”

23

Haziran'da Rus Özel Askeri Şirketi Wagner Grubu'nun lideri Yevgeni Prigojin, Rusya'nın roket saldırılarında 2 bin Wagner Grubu milisinin Ukrayna'da hayatını kaybettiğini açıklayarak Moskova'ya doğru "adalet için" ve Rus askerî yüksek komutasının "kötülüğünü" durdurmak amacıyla bir intikam saldırısı düzenleyeceğini duyurmuştu. 25 bin Wagner grubu milisinin Rostov'dan Rusya'ya geçtiğini iddia eden Prigojin, Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu'nun

Rostov'dan kaçtığını iddia etti. 24 Haziran günü ise Prigojin, Wagner'in ilerleyişinin durduğunu ve üslerine geri döndüklerini açıkladı. Wagner isyanının temel nedeni, paralı askerlerin Savunma Bakanlığına devredilmesi ve böylece Wagner Grubu ile patronu Yevgeni Prigojin'in dize getirilmesidir. İsyan, Vladimir Putin'in 20 yılı aşkın süredir devam eden iktidarında otoritesine karşı en büyük meydan okuma olmuştur.

Rusya Wagner Grubu üzerinden son yıllarda Afrika'daki nüfuzunu da istikrarlı bir şekilde geliştirmektedir. Wagner Grubu'nun Afrika'da dokuz ülkede konuşlandığı tahmin edilmektedir. Bu anlamda Wagner Grubu'nun Libya, Orta Afrika Cumhuriyeti (OAC), Mozambik, Sudan, Gine, Gine Bissau, Madagaskar, Zimbabve ve Angola'da bulunduğu tahmin edilmekte ve bu ülkelerde güvenlik hizmetlerinin

yanı sıra madencilik başta olmak üzere çeşitli sektörlerde ekonomik faaliyetleri de bulunmaktadır. Ayrıca Rusya'nın söz konusu isyanın ardından Vladimir Putin'in, Wagner'in Moskova tarafından yıllık 1 milyar ABD doları civarında finanse edildiğini ilk kez resmî olarak açıklamış olması, Wagner-Rusya ilişkisindeki birçok belirsizliği de ortadan kaldırmaktadır ki bu du-

rum Rusya'nın Wagner özelinde diğer askerî şirketlerin mevcut nüfuzunu da Afrika ve diğer coğrafyalarda kullanacağına işaret etmektedir. Buradan hareketle çalışmada, Rusya'nın son yıllarda güvenlik merkezli Afrika'da artan nüfuzundaki Wagner'in mevcut konumu ve isyanın söz konusu ilişkileri nasıl etkileyeceği mercek altına alınmaktadır.

“ Wagner'in Rusya'da hukuksal açıdan bir askerî şirket değil, güvenlik şirketi olması, Rusya'nın uluslararası hukuk nezdinde sorumluluk üstlenmesini engellemektedir. Diğer taraftan Wagner askerlerinin Afrika'daki görevlerinde hayatlarını kaybetmeleri iç siyasette Putin'in gücünün sorgulanmasını engellemektedir. ”

RUSYA AFRIKA'DA NEDEN WAGNER'İ KULLANIYOR?

Rusya'nın Afrika'da Wagner'i kullanmasının siyasi, mali ve hukuki açılardan avantajları bulunmaktadır. Siyasi açıdan Wagner'in Afrika'daki varlığı ne Rus dış politikası ne de Putin'in iç siyasetteki konumu noktasında riskleri ortadan kaldırmaktadır. Örneğin, Wagner'in Rusya'da hukuksal açıdan bir askerî şirket değil, güvenlik şirketi olması, Rusya'nın uluslararası hukuk nezdinde sorumluluk üstlenmesini engellemektedir. Diğer taraftan Wagner askerlerinin Afrika'daki görevlerinde hayatlarını kaybetmeleri iç siyasette Putin'in gücünün sorgulanmasını engellemektedir. Nitekim Rus Ordusundan bir kayıp olduğunda iç kamuoyunda Putin'e baskı artacaktır. Ayrıca Wagner, Rus yönetimi için mali açıdan da avantajlıdır ki Wagner bulunduğu Afrika ülkelerinde askerî eğitim vermesinin yanı sıra maden ve diğer ekonomik kaynakların ticaretinde de etkindir. Bu durum da hem Rusya'nın Afrika'daki nüfuzunu artırmasına hem de mali açıdan minimum sorumluluk almasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca Wagner yoluyla Afrika'da artan Rusya'nın olumlu algısı, Rus enerji ve askerî sanayisinin bölgede güçlenmesine de katkı sunmaktadır.

WAGNER'İN AFRİKA'DAKİ NÜFUZU

Wagner Grubu Afrika'da altın ve elmas madenciliği, askerî eğitim ve siber savaş gibi farklı isimler ve yapılar altında faaliyet göstermektedir. Ayrıca Wagner'e bağlı birlikler, yerel orduları eğitmek, üst düzey şahısları korumak, isyancı ve terör gruplarıyla mücadele etmek ve askerî birliklerin elmas, altın ve uranyum kaynaklarını korumak amacıyla konuşlandırılmaktadır. Bu hizmetler karşılığında, Wagner Grubu mensuplarına bu ülkelerde silah, teknoloji ve askerî hizmetleri tedarik etmenin yanı sıra yerel ham maddeleri ve doğal kaynakları kullanmak adına özel ayrıcalıklar verilmektedir.

Wagner Grubu'nun Afrika'da faaliyet gösterdiği yerlerin, Rusya'nın kıtadaki etkisini genişletmeye yönelik jeostratejik hedeflerine uygun olduğu bazı ülkelerde daha belirgindir. Bu ülkeler arasında özellikle Libya, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Mozambik öne çıkmaktadır. Sırasıyla doğu ve güneydoğu Trablus'ta bulunan Sirte ve Cufra kentlerine yayılan Wagner Grubu, mevcut durumda Libya'nın merkezindeki Cufra Hava Üssü'nde ve Sir-

te'deki Gardabiya Hava Üssü'nde yer almaktadır. ABD ve Birleşmiş Milletler ile bağlantılı kaynaklar, Libya'da yaklaşık 2000 Wagner askerinin bulunduğunu iddia etmektedir. Ayrıca grubun, denetimindeki yapılar aracılığıyla ülkeye Suriyeli paralı askerleri de getirdiği düşünülmektedir. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde, Rusya'nın Fransa'yı saf dışı bırakarak Wagner Grubu'nu ülkedeki çatışmanın önde gelen aktörlerinden biri hâline getirdiği söylenebilir. Askerî eğitim adı altında Rusya, Rus ordusuna bağlı askerler Wagner unsurlarıyla birlikte 2018'den bu yana ülkede faaliyet göstermektedir.

“
Afrika'daki söz konusu Wagner nüfuzu Rusya'nın kıtadaki algısını olumlu yönde etkilemekteydi. Nitekim isyanın bastırılmasının ardından Rus yetkililer, Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ne resmî ziyaretler gerçekleştirmiş ve Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov da Wagner'in Afrika'daki operasyonlarını sürdüreceğini belirtmiştir.

İSYAN SONRASI RUSYA'NIN WAGNER YOLUYLA AFRİKA'DAKİ NÜFUZU NASIL ŞEKİLLENİR?

2014 yılında kurulan Wagner Grubu, bilhassa son yıllarda Afrika'da Fransa başta olmak üzere Batılı aktörlerin teröre karşı mücadeledeki başarısızlıklarından oluşan boşluğu doldurmaktaydı. Afrika'daki söz konusu Wagner nüfuzu Rusya'nın kıtadaki algısını olumlu yönde etkilemekteydi. Nitekim isyanın bastırılmasının ardından Rus yetkililer, Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ne resmî ziyaretler gerçekleştirmiş ve Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov da Wagner'in Afri-

ka'daki operasyonlarını sürdürceğini belirtmiştir.

Diğer taraftan ABD Dışişleri Bakanlığı, Washington'un Wagner Grubu'nun Afrika'daki faaliyetlerine karşı harekete geçeceğini duyurmuştur. Bakanlık sözcüsü Matthew Miller, yapılacak olan eylemin Rusya'daki Wagner isyanıyla ilgili olmadığını, Wagner'in Afrika'daki önceki faaliyetleri nedeniyle olduğuna dikkat çekmiştir. Miller, Wagner'in faaliyet gösterdikleri ülkelerin çıkarlarına aykırı eylemlerini yakından incelemeye devam ettiklerini ve onları sorumlu tutmak için gerekli tedbirleri almaya devam edeceklerini belirtmiştir. Bu anlamda Afrika'da artan Rus etkisinin Batılı devletler nezdinde endişeyle karşılandığı söylenebilir.

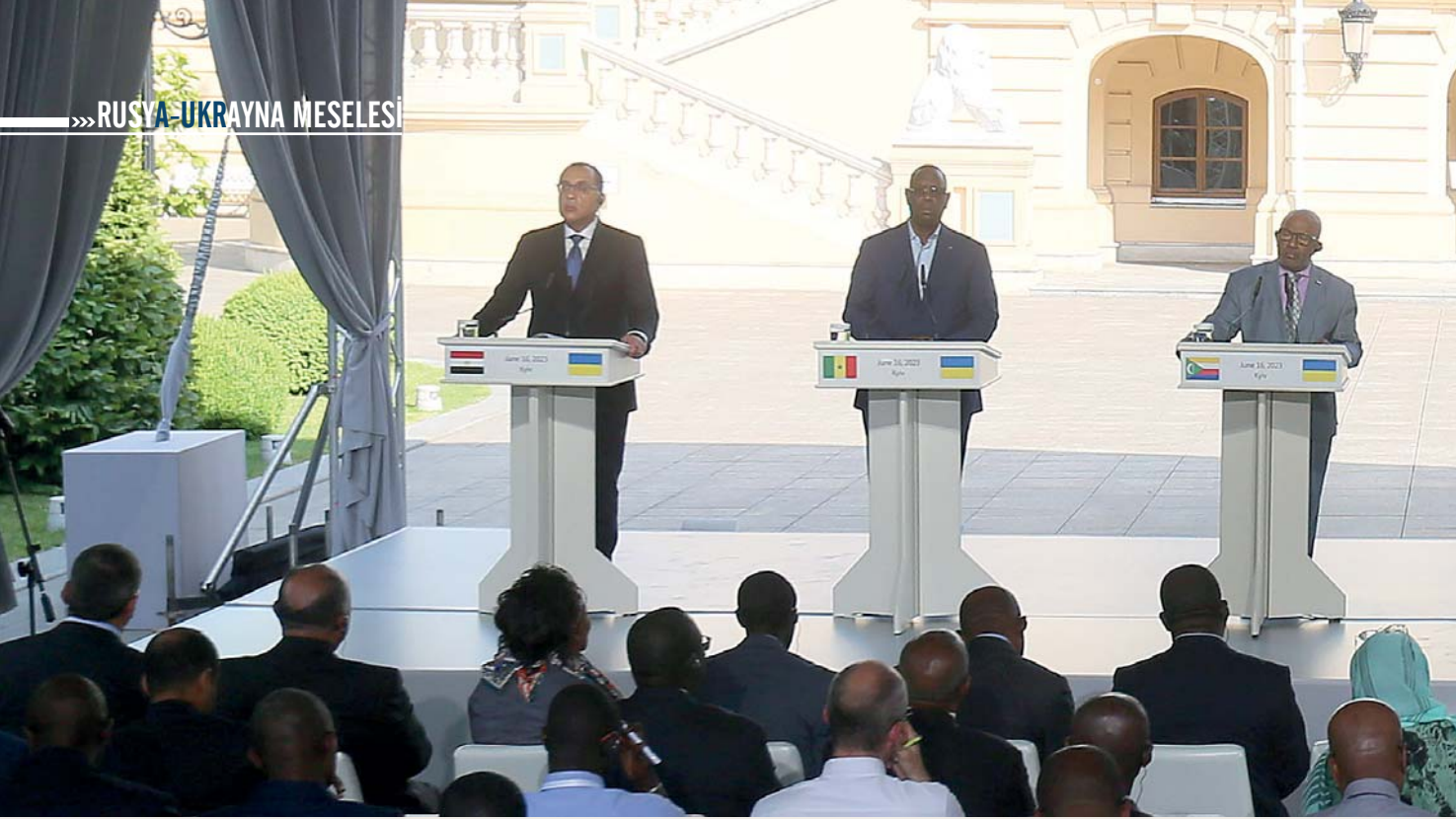
Nitekim ABD Hazine Bakanlığın'dan yapılan açıklamada ise Yabancı Varlıkları Kontrol Ofisinin (OFAC) Wagner Grubu ve kurucusu Yevgeniy Prigojin ile bağlantılı 4 şirket ve bir kişiye yaptırım uyguladığı bildirilmiştir. Açıklamada, yaptırım uygulanan Orta Afrika Cumhuriyeti, Birleşik Arap Emirlikleri ve Rusya merkezli şirketlerin, Ukrayna ve Afrika dâhil silahlı kuvvetlerini sürdürmesi ve genişletmesi için Wagner'e fon sağlamak amacıyla yasa dışı altın ticaretinde bulunduğu kaydedilmiştir.

Buradan hareketle, söz konusu isyanın Putin'i, Wagner'in Afrika'daki kanun dışı faaliyetleri noktasında aklayabileceği belirtilmektedir. Nitekim 12 Temmuz'da Rusların Ukrayna'daki faaliyetlerinin konu edi-

leceği NATO toplantısı öncesinde Ukrayna merkezli gerçekleşen Wagner isyanının Putin'e güç kazandırması muhtemeldir ancak diğer taraftan da Putin'in Rus hükümeti tarafından Wagner'e Mayıs 2022'den Mayıs 2023'e kadar yaklaşık 1 milyar dolar ödendiğini açıklaması da şirketle devlet arasındaki somut bağları ortaya koyduğuna işaret etmektedir ki bu durum Putin'in sorumlu olduğunu doğrulamaktadır. Söz konusu senaryoların yanı sıra Rus Özel Askerî Şirketlerin (ÖAŞ) Afrika'daki nüfuzunu sürdüreceği açıktır fakat bunun ne şekilde gerçekleşeceğine dair kesin bir yorum yapma noktasında yeterince veri bulunmamaktadır.

Sonuç olarak, Lavrov'un ÖAŞ'ların Afrika'daki faaliyetlerini sürdüreceğini belirtmesi fakat kimin komutası altında olacağına dair bilgi vermemesi dikkat çekmektedir. Örneğin, Wagner milislerine Rus ordusuna katılma şansı sunulmuştur ancak Wagner üyeleri ortalama bir ordu personelinden daha fazla gelir elde etmektedirler. Nitekim bu durum Rus ekonomisine de yük olacaktır. Dolayısıyla ÖAŞ'ların geleceğine dair belirsizlikler sürmektedir. Diğer taraftan Wagner'e karşı ABD tarafından yaptırımların artması, Wagner'in kıtada artan etkinliğinin uluslararası toplum nezdinde endişe uyandırması olarak yorumlanabilir. Bu durum Rusya'nın farklı ÖAŞ'ların Afrika'daki etkinlik düzeylerini artırmasıyla aralarında denge sağlanmasını doğurabilir ancak tüm bu senaryoların Temmuz ayı sonunda St. Petersburg'da gerçekleşecek Rusya-Afrika liderler zirvesinin ardından netleşeceği söylenebilir. ■

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI'NDA "KÜRESEL GÜNEY DİPLOMASİSİ":

AFRİKA DEVLETLERİNİN BARIŞ İNİSİYATİFİ

“

16 Haziran'da yedi Afrika lideri - Güney Afrika Cumhuriyeti Devlet Başkanı Cyril Ramaphosa, Senegal Devlet Başkanı Macky Sall, Zambiya Devlet Başkanı Hakainde Hichilema, Mısır Başbakanı Mustafa Madbuli, Komorlar Birliği Başkanı ve Afrika Birliği Dönem Başkanı Azali Assoumani, Kongo ve Uganda özel temsilcileri- Ukrayna'nın başkentini ve Rus savaş suçlarının sembolü olan Bucha ilçesini ziyaret etmiştir.

”

KYRYLL STURMAK

Yüksek Lisans ESOĞÜ

Rusya Federasyonu'nun Ukrayna topraklarında neredeyse 16 aydır yürüttüğü savaşın arka planında, çatışmayı sona erdirmek ve savaşan taraflar arasında anlayış sağlamak için bir dizi farklı barış sağlama ve onu koruma girişiminde bulunulmuştur. Örneğin, Şubat savaşının ilk haftalarında resmî Ukrayna ve Rusya heyetleri, müzakereler için kendisini platform olarak sunan Belarus'ta bir araya gelebilmiştir. Fakat askerî eylemlerin

yoğunluğu, tarafların sarsılmaz pozisyonu ve Belarus devlet başkanının diplomatik etkisizliği nedenleriyle bu teşebbüs başlamadan başarısız kalmıştır. Hem Moskova hem de Kiev ile eşit mesafede iyi komşuluk ilişkileri sürdüren ve çatışma arabuluculuğu konusunda geniş deneyime sahip olan Türkiye Cumhuriyeti ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan kendisi sonrasında barış inisiyatifini üstlenmiştir. Türkiye bu çabalarıyla İstanbul, Ankara ve Antalya'da yapılan üst düzey görüşmeler, Tahıl Koridoru'nun Karadeniz'de açılması, düzenli esir değişimi ve insani yardımların ulaştırılabilmesi

için geçici ateşkes gibi bir sürü önemli diplomatik anlaşmaya yol açmıştır. Bu girişimler, tüm 2022 yılı boyunca Rusya ve Ukrayna arasındaki siyasi ve diplomatik iş birliğinin tek başarılı mekanizması olarak çalışarak son aylarda Kremlin'in engellemesiyle kritik noktaya gelmiştir. Bu da anlayış sürecini geciktirip diğer barışçıl vizyonlara ve stratejilere yol açmıştır.

Bu durumda, Ukrayna ve Rusya ile aynı seviyede dengeli ilişkilere sahip olan ve bu eşsiz konumlarını kullanarak iki ülke arasında uluslararası arabulucu rolü oynamaya çalışan İsrail, Suudi Arabistan ve Vatikan'ın girişimleri belirlemiştir ancak kamuoyuna yapılan açıklamalarda barış çağrısında bulunulmasına rağmen bu devletler, savaşı sona erdirecek, Ukrayna'nın toprak dokunulmazlığını ve egemenliğini koruyacak, son olarak Rus askerlerini işgal altındaki topraklardan çekecek net bir plan sunamamışlardır. 2023'te ise bu ülkelerin ye-

rini dünyanın farklı yörelerinden ama coğrafi olarak "küresel güney bölgesi" olarak tanımlanan Çin, Brezilya, Endonezya ve Güney Afrika'dan dört tane barış inisiyatifi almıştır. Yukarıdaki girişimlere göre son temaslar, Ukrayna'ya barış getirmesi için oldukça açık bir şekilde ifade edilmiş planlardır fakat aynı zamanda birbirlerinden önemli ölçüde farklı olmayan fikirlerdir. "Küresel güney"den gelen her barış girişimini ayrı ayrı incelemek ve karşılaştırmalı bir analiz yapmak ilginç olurdu ancak bu kısa çalışma yalnızca Afrika öne-risine odaklanmaktadır.

AFRİKA BAŞKANLARININ KİEV VE PETERSBURG MİSYONU

Kendi barış planlarını açıklamak için 16 Haziran'da yedi Afrika lideri -Güney Afrika Cumhuriyeti Devlet Başkanı Cyril Ramaphosa, Senegal Devlet Başkanı Macky Sall, Zambiya Devlet Başkanı Hakainde Hichilema, Mısır Başkanı

Mustafa Madbuli, Komorlar Birliği Başkanı ve Afrika Birliği Dönem Başkanı Azali Assoumani, Kongo ve Uganda özel temsilcileri- Ukrayna'nın başkentini ve Rus savaş suçlarının sembolü olan Bucha ilçesini ziyaret etmiştir. Bu üst düzey ziyaret sırasında askerî yoğun çatışmalar ve hava saldırıları da devam etmiş; aynı gün, Ukrayna Hava Kuvvetleri, altı Kinzhal hava balistik füzesi, altı Kalibr seyir füzesi ve iki iniş uçağının tam Kiev semalarında düşürüldüğünü bildirmiştir. Ukrayna Cumhurbaşkanı Volodimir Zelenski'nin görüşlerini dinleyen Afrika heyeti, ertesi gün Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin ile görüşmek ve Uluslararası Ekonomik Forum'a katılmak üzere Sankt-Petersburg'a varmıştır. Diplomatik izolasyon nedeniyle bu yedi Afrikalı üst düzey siyasetçinin yanı sıra Cezayir, Küba ve Kırgızistan başbakanları gibi sadece üç devlet başkanı da foruma katılmıştır. Afrika mensupları, Rusya lideri ile yapılan görüşmede savaşın

sonlandırılması için 10 maddelik önerisini dile getirmiştir. Tam olarak bu proje, resmî Ukrayna ve Rusya başkanları ile resmi olarak görüşülen ilk uluslararası savaş çözüm girişimi statüsüne girmiştir.

“

Ramaphosa, Rusya'nın yürüttüğü savaşın Afrika kıtası için olumsuz ekonomik sonuçlar doğurduğunu vurgulayarak enerji, gübre ve gıda fiyatlarının önemli ölçüde arttığını belirtmiştir. Genelde Afrika bölgesi, Ukrayna'nın gıda ve gübre ihracatına getirilen kısıtlamalar ve aynı malların doğrudan Rusya'dan sevk edilmesini zorlaştıran Kremlin karşıtı yaptırımlar nedeniyle bu savaştan önemli ölçüde etkilenmiştir.

”

AFRİKA'DAN BARIŞ İNİSİYATİFİ

17 Haziran'da yaptığı konuşmada Güney Afrika Cumhurbaşkanı ve heyetin gayriresmî lideri Cyril Ramaphosa şunları söylemiştir: “Biz (Afrika milletleri) Rusya ve Ukrayna arasında barışa aracılık etmek istiyoruz, bu nedenle size 10 maddede önermek istiyoruz.” Ayrıca Ramaphosa, Rusya'nın yürüttüğü savaşın Afrika kıtası için olumsuz ekonomik sonuçlar doğurduğunu vurgulayarak enerji, gübre ve gıda fiyatlarının önemli ölçüde arttığını belirtmiştir. Genelde Afrika bölgesi, Ukrayna'nın gıda ve gübre ihracatına getirilen kısıtlamalar ve aynı malların doğrudan Rusya'dan sevk edilmesini zorlaştıran Kremlin karşıtı yaptırımlar nedeniyle bu savaştan önemli ölçüde etkilenmiştir. Ek olarak Cumhurbaşkanı, geçen yıl İstanbul'da Türkiye ve Birleşmiş Milletler arabuluculu-

ğunda imzalanan “Tahıl Koridoru” anlaşmasının uygulanmasını engelleyen tüm sorunların ortadan kaldırılması çağrısında bulunmuştur.

Bir önceki gün, delegelerin Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski ile görüşmelerinin ardından yedi Afrika ülkesinin 10 maddelik barış planı, düzenlenen bir basın toplantısında ilk kez seslendirilmiştir. Planın maddeleri aşağıdaki hükümleri içerir:

- 1) Savaşın hızlı bir şekilde sona erdirilmesi,
- 2) Diplomatik müzakereler yoluyla barışın sağlanması,
- 3) Barış sürecine katkıda bulunmayan bombardımanın durdurulması ve gerilimin azaltılması,
- 4) Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca devlet ve halkların ege-

menliğine saygı gösterilmesi,

- 5) Savaşan iki taraf için güvenlik garantilerine duyulan ihtiyaç olması,
- 6) Afrika bu savaşın olumsuz sonuçlarından özellikle etkilendiği için her iki ülkeden tahıl ve gübre akışının sağlanması,
- 7) İnsani meselelerin ele alınması ve savaş mağduru olan, savaşın sonuçlarından zarar görmeye devam edenlere yardım ve destek verilmesi,
- 8) Mahkumların zorunlu değişim ve çocukların eve dönüş yaptırılması,
- 9) Ukrayna'nın savaş sonrasında yeniden inşa edilmesi ve bu ülkeye yatırımlar yapılması,
- 10) Ukrayna ve Rusya'nın Afrika ülkeleriyle daha iyi ve derin iş birliği yapması.

“

Afrika arabuluculuk girişimleri, BRICS üyesi olan ve ağustos ayında birliğin liderler zirvesine ev sahipliği yapacak olan Güney Afrika Cumhurbaşkanı Cyril Ramaphosa'nın şahsiyle yakından ilişkilidir.

”

Üstelik, Güney Afrika lideri, kıtadaki gıda durumunun büyük ölçüde savaşan iki ülkeden gelen tahıl ve gübre tedarikine bağlı olması nedeniyle Afrika'nın Rusya-Ukrayna ihtilafının çözümünde “maddi çıkarı” olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda Ramaphosa, “BM Şartı ilkelerine uygun olarak

ülkelerin egemenliğine saygı gösterilmesi” gerektiğini belirtse de Rus askerlerinin Ukrayna topraklarından çekilmesi gerektiğini açıkça ifade etmemiştir.

STRATEJİNİN PRATİK GELECEĞİ VE ULUSLARARASI TEPKİLER

Temelde bu Afrika arabuluculuk girişimleri, BRICS üyesi olan ve ağustos ayında birliğin liderler zirvesine ev sahipliği yapacak olan Güney Afrika Cumhurbaşkanı Cyril Ramaphosa'nın şahsiyle yakından ilişkilidir. Heyetin Ukrayna ile Rusya ziyaretinin arifesinde Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Rusya Devlet Başkanı hakkında suç duyurusunda bulunduğu ve Mahkeme Sartı'na taraf olan ülkelerin topraklarında bulunduğu sırada hakkında tutuklama emri çıkardığı hatırlanmalıdır. Güney Afrika, bu ülkelerden biri olduğu için uluslararası hukuka göre Vladimir Putin'in zirvede bulunması hâlinde zor durumda kalma durumu söz konusudur. Bu koşullar altında Afrika delegasyonunun barış girişiminin iki ana hedefi vardır:

- 1) En azından Afrika'nın BM ve diğer uluslararası örgütlerdeki sesini güçlendirmek ve uzun zamandır beklenen önemli bir diplomatik adım atmak
- 2) Uluslararası toplumun teorik olarak Putin'e yönelik suçlamaları düşürmeyi kabul edebileceği Rusya ile Ukrayna arasında müzakereleri başlatmak

Fakat karşılıklı olarak Rusya Devlet Başkanı Putin, Ukrayna sınırlarına saygı çağrısında bulunduğu için Afrika barış planının kilit nokta-

larını eleştirmiştir. Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski de planı diplomatik bir şekilde reddedip Ukrayna'nın teklif ettiği barış planına gerçek bir alternatif olmadığını söylemiştir. Ukrayna planının kilit hükmü ise Rus birliklerinin işgal altındaki topraklardan derhâl çekilmesiydi. Böylece, iki savaşan ülke liderlerinin bu aşamada diyaloga girmeyi reddetmesi ve Rusya Devlet Başkanı'nın savaş suçları meselesini dikkate almaması beklenen bir sonuçtur. Pekin ise Afrika devletlerinin Rusya ve Ukrayna arasındaki ihtilaf için siyasi bir çözüm bulunması için gerekli koşulların yaratılmasına katılımını överek savaşın barışçıl yollarla çözülmesine yönelik çabaları desteklemiştir. Dolayısıyla Afrika ve Çin'in Rusya-Ukrayna savaşını sona erdirmeye vizyonlarının yaklaşması söz konusudur.

Sonucunda BRICS zirve öncesi biraz aceleyle de olsa da Afrikalı başkanların önerdiği girişim, “küresel güney” ülkelerinin barışçıl çözüme yönelik tüm fikirler arasında en başarılısı sayılabilir. Cyril Ramaphosa'ya göre, “bu barış misyonunun en önemli başarılarından biri, her iki taraftan aldığımız olumlu tepkilerdi; bu tepkileri cesaret verici bulduk ve önerilerin dikkate alınacağı konusunda iyimser olmamız için bize neden verdi.” Bu nedenle söz konusu girişim Afrika diplomasisinin kilit amaçlarından biri olan kıtanın uluslararası arenadaki etkisini artırma ve Afrika'nın çatışma çözme kabiliyetini gösterme açılarından başarılıdır. ■

KÜRESEL GÜÇ REKABETİ GÖLGESİNDE ABD-BAE İLİŞKİLERİ

DR. TAMER KAŞIKCI

Akademisyen ESOĞÜ

“

ABD'nin son dönemde izlediği Yemen iç savaşının sonlandırılması, İran ile müzakerelerin yeniden başlatılması gibi diplomatik adımlar, BAE açısından da olumlu gelişmelerdir. Bölgedeki politik çekişmeleri sonlandırma ve istikrarı yeniden tesis etme konusunda ABD'den daha kararlı bir tutum içerisinde olduğu görülen BAE, bu amaçla Müslüman toplumlar içerisinde yoğun bir şekilde eleştirilen, ABD'nin önderliğinde gerçekleşen İsrail ile normalleşme sürecinin baş aktörü olmuştur.

”

Yayımladığı Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde dış politikasının odak noktasını Rusya ve Çin gibi küresel aktörlerle rekabet olarak belirleyen

Joe Biden yönetimi, bu politikaya paralel olarak bir yandan Ortadoğu'da kendisine sorun çıkarmayacak görece istikrarlı bir yapının oluşturulmasına katkı sağlama gayreti içerisindeyken, diğer yandan bölgede herhangi bir küresel gücün etkin olmasını önleyecek ABD yanlısı bir ittifak sistemi inşa etmeye çalışmaktadır. ABD açısından bu iki parçalı politika, izledikleri küresel stratejinin tamamlayıcısı olarak görülmektedir. ABD'nin bölgedeki müttefikleri açısından önemli soru işaretleri yaratmaktadır. Bu varsayımına dayanan bu yazıda, Biden yönetiminin izlemekte olduğu Ortadoğu politikasının, geleneksel olarak ABD'nin bölgedeki kilit müttefiklerinden biri olan Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile ilişkilerinde yarattığı gerilimler tartışılacaktır.

İKİ ÜLKE ARASINDAKİ KİSMİ İŞ BİRLİĞİ

Biden yönetiminin Ortadoğu'ya yönelik izlemekte olduğu iki parçalı politika BAE'nin bölge politikalarıyla uyumlu görünmektedir. Zira bir süredir Suriye ve Yemen'de agresif bir politika izleyen ancak bu iç savaşlarda istediği sonuçları elde edemeyen BAE son dönemde daha

ılımlı bir dış politika anlayışına dönüş yaparak bölgede ekonomik açıdan etkili bir aktör olmaya odaklanmıştır. Dolayısıyla bu açıdan, bölgedeki savaşların ve politik çekişmelerin sona ererek istikrarlı bir ortamın oluşması, BAE'nin turizm, teknoloji ve benzeri alanlarda yaptığı yatırımlardan beklediği ekonomik getiriye elde etmesinde etkili olacaktır. Dolayısıyla ABD'nin son dönemde izlediği Yemen iç

savaşının sonlandırılması, İnan ile müzakerelerin yeniden başlatılması gibi diplomatik adımlar, BAE açısından da olumlu gelişmelerdir. Bölgedeki politik çekişmeleri sonlandırma ve istikrarı yeniden tesis etme konusunda ABD'den daha kararlı bir tutum içerisinde olduğu görülen BAE, bu amaçla Müslüman toplumlar içerisinde yoğun bir şekilde eleştirilen, ABD'nin önderliğinde gerçekleşen İsrail ile nor-

malleşme sürecinin baş aktörü olmuştur. Dahası, BAE bölgedeki politik çekişmelerin sona erdirilmesinde ABD'nin girişimlerinin de ötesine geçerek Suriye'yle ilişkilerin normalleşmesinde ve Beşar Esad rejiminin Arap Ligine dönüşünde etkili olmuştur.

İki ülke arasında son dönemdeki uyumlu noktalardan biri de ABD'nin bölge aktörleriyle ilişki-

lerinde öne çıkan diğer mesele olan petrol üretimi hususudur. Petrol fiyatlarının artmasının hem küresel piyasaları olumsuz etkilemesi hem de önemli bir petrol üreticisi olan Rusya'nın petrol gelirlerini artırarak ABD önderliğinde uygulanan yaptırımlardan beklediği kadar etkilenmemesi nedeniyle Biden yönetimi küresel düzeyde petrol üretiminin artırılarak petrol fiyatlarının düşürülmesini sağla-

maya çalışmaktadır. Ancak küresel petrol üretiminin belirleyicisi olan OPEC+ ülkelerinin petrol arzını artırmak bir yana azaltmaya yönelik kararı, Biden yönetiminin bu politikasıyla ters düşmektedir. Bu konuda en yakın müttefiklerinden birisi olan Suudi Arabistan, petrol arzını artırma konusunda destek olmazken BAE'nin OPEC toplantısında ABD'nin isteği doğrultusunda hareket ettiği fakat çoğunluğun aldığı petrol arzını azaltma kararına da boyun eğmek zorunda kaldığı bilinmektedir.

ABD'nin bölgedeki askerî varlığını azaltarak stratejik odağını Hint-Pasifik bölgesine kaydırırken Rusya ve Çin gibi büyük aktörlerin Ortadoğu'da kendilerine daha fazla alan açmaları bölge aktörlerinin politik hesaplarını gözden geçirmelerine sebep olmaktadır.

Dolayısıyla bölgede istikrar tesis edilmesi ve petrol fiyatlarının düzenlenmesi hususlarında görüldüğü gibi iki ülke arasında uzun yıllardır devam etmekte olan iş birliği hâlen devam etmektedir. Bununla birlikte, ABD'nin bölgedeki askerî varlığını azaltarak stratejik odağını Hint-Pasifik bölgesine kaydırırken Rusya ve Çin gibi büyük aktörlerin Ortadoğu'da kendilerine daha fazla alan açmaları bölge aktörlerinin politik hesaplarını gözden geçirmelerine sebep olmaktadır. Bu durum BAE'nin başta ABD olmak üzere diğer önemli küresel aktörlerle ilişkilerinde açıkça gözlemlenebilmektedir.

İKİ ÜLKE İLİŞKİLERİNDE GERİLİMLER

ABD ve BAE'nin ilk bakışta birbiriyle uyumlu gözükken dış politika yaklaşımları biri güvenlik, diğeri ise ekonomi olmak üzere iki farklı gerilim alanına sahiptir. Bölgedeki diğer ABD yanlısı rejimlerin yaptığı gibi BAE de ABD'yi ana güvenlik sağlayıcısı olarak konumlandırmaktadır. Ancak son yıllarda yaşanan bir takım somut gelişmeler, BAE'nin ABD'nin sağladığı güvenlik hizmetini sorgulamasına sebep olmuştur. Öncelikle 2022 yılında Hutilerin Dubai'de gerçekleştirdiği füze saldırılarında ABD tatmin edici bir tepki vermemiştir. İkinci olarak, geçen ay Körfez güvenliğini sağlamak için bölgede bulunan ABD önderliğindeki deniz gücüne rağmen İran, BAE limanına gitmesi gereken bir petrol tankerine el koymuştur. Bu durum ABD'nin küresel düzeyde Çin ile rekabete odaklanarak Ortadoğu bölgesini ikinci plana itmesi tartışmalarıyla birlikte değerlendirildiğinde, BAE'nin mevcut güvenlik politikalarını gözden geçirmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Zira tüm bu somut gelişmeler, ABD'nin BAE'nin güvenliğini sağlama konusunda ne kadar kararlı olduğu ya da olabileceği hususunda önemli soru işaretleri yaratmaktadır. Bu soru işaretlerinin bir yansıması olarak geçtiğimiz ay BAE, ABD önderliğindeki deniz gücünden ayrıldığını duyurmuştur.

İki ülke arasındaki ikinci önemli gerilim alanı ise ekonomidir. Daha önce de değinildiği gibi son dönemde BAE ekonomi ağırlıklı bir dış politika geliştirmiştir. Bu politika, ABD'nin bölgede istikrarı ön-

celeyen dış politikası ile uyumlu görünmektedir ancak BAE'nin bu politikası ABD'nin bölgeye yönelik geliştirdiği dış politikanın ikinci ayağı olan bölgede ABD yanlısı bir ittifak inşa etme ve küresel düzeyde izlediği büyük güç rekabetine odaklanma stratejileriyle çalışmaktadır. Zira izlediği bu ekonomi odaklı dış politika, BAE'nin ABD'nin önerdiği ittifak sisteminin sınırlarını aşmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durumun somut örneklerini BAE'nin, Rusya ve Çin ile ilişkilerinde gözlemlemek mümkündür.

İlk olarak, Rusya ile olan ekonomik ilişkilerinden dolayı BAE, ABD'nin küresel düzeyde oluşturduğu Rus karşıtı blokun doğrudan içerisinde yer almamıştır. Aksine BAE, ABD'nin Ruslara karşı uyguladığı ekonomik ambargoya katılmamış ve ABD'nin önderliğini ettiği bu yaptırımlara rağmen, BAE ile Rusya

arasındaki ticaret geçtiğimiz yıl içerisinde iki katına çıkmıştır. Üstelik savaş nedeniyle küresel düzeyde yatırım imkânları kısıtlanan zengin Rus oligarklar, BAE'yi bir yatırım ve turizm cenneti olarak kullanmaktadır. Bu durum ABD'nin BAE'ye kara para aklama konusunda eleştiriler yöneltmesine sebep olmaktadır. Dahası ABD, yaptırımların denetlenmesi hususunda BAE'yi "odaklanılan ülke" statüsüne almış ve nisan ayı içerisinde iki BAE şirketini yaptırımları ihlal ettikleri gerekçesiyle "kara listeye" dâhil etmiştir. Bunun da ötesinde BAE, Rusya'nın Ukrayna işgalini kınayan bir Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tasarısına Hindistan ve Çin ile birlikte çekimser kalarak, küresel düzeyde ABD'nin Rusya politikasını desteklemediğini açıkça göstermiştir.

Benzer nedenlerden ötürü, iki ülke arasındaki ilişkilerin bir diğer ge-

rilim noktasını ise BAE'nin Çin ile gelişmekte olan ilişkileri oluşturmaktadır. Çin ile BAE arasındaki ticaret ilişkileri her geçen gün artarak 50 milyar dolar seviyesine ulaşmış ve böylelikle BAE, Çin'in bölgedeki en büyük ticaret ortağı hâline gelmiştir. Bunun yanı sıra, ülkeyi bir teknoloji cenneti hâline getirmek isteyen BAE, son dönemde Çin'in geliştirdiği yüksek teknolojinin de en önemli müşterilerinden biridir. BAE, ABD'nin güvenlik uyarılarına rağmen Çin'in 5G teknolojisini kullanmakta ısrar etmektedir. Silah tedarikinde BAE'nin en büyük ticaret ortağı hâlen ABD olmakla birlikte, BAE'nin Çin'in iletişim teknolojilerine yönelik ısrarı nedeniyle 2021 yılında ABD, F-35 uçaklarının ülkeye satışı müzakerelerini durdurma kararı almıştır. Bu karar sonrası BAE, Çin ile ilişkilerinde geri adım atmaktansa, Çin'den savaş uçağı

satın alarak, bu ülkeyle geliştirdiği ticari ilişkilerin kendisi açısından önemi ortaya koymuştur. Çin'in Ortadoğu'da kendine daha fazla alan yaratma girişimi içerisinde BAE adeta Çin'in bölgeye açılan kapısı konumuna gelmiştir. Dolayısıyla bu durum ABD'nin hem küresel hem de bölgesel düzeyde Çin ile rekabet etme stratejisi açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir.

“

BAE'nin bölgede bir turizm ve ticaret merkezi olma iddiası ve bu iddia kapsamında hem küresel hem de bölgesel aktörlerle iyi ilişkiler geliştirme gerekliliği, ABD'nin özellikle Rusya ve Çin gibi küresel güçlerle rekabet etme politikası ile ters düşmektedir.

”

Sonuç olarak ABD'nin hem küresel düzeyde hem de Ortadoğu bölgesinde yaptığı politika tercihleri, bölgedeki önemli müttefikleriyle ilişkilerinde birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu müttefikler arasında sayılabilecek BAE'nin bölgede bir turizm ve ticaret merkezi olma iddiası ve bu iddia kapsamında hem küresel hem de bölgesel aktörlerle iyi ilişkiler geliştirme gerekliliği, ABD'nin özellikle Rusya ve Çin gibi küresel güçlerle rekabet etme politikası ile ters düşmektedir. Dolayısıyla eğer ABD BAE'yi bölgedeki ittifak sisteminin içerisinde tutmak istiyorsa hem küresel hem de bölgesel politikalarını bu ülkenin taleplerini de kapsayacak şekilde revize etmesi gerekmektedir. ■

LÜBNAN CUMHURBAŞKANLIĞI YARIŞINDA YENİ ADAYLAR VE FARKLI DENGELER

DR. TUBA YILDIZ

Akademisyen İSTANBUL ÜNİ.

“

Eylül 2022'den bu yana devam eden seçim sürecinde somut bir gelişmenin kaydedilememesi, belirsiz bir tarihe ertelenen 13. oturumun da bir sonuç vermeyeceğini şimdiden gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte süreç içerisinde gerek Lübnan'da gerekse de bölgede yaşanan gelişmeler, bunun yanı sıra cumhurbaşkanlığı yarışında yeni adayların ortaya çıkması, farklı dengelerin oluşmasına ve Lübnan'daki siyasi dinamiklerin bu dengeler üzerinden yeniden şekillenmesine sebep olmaktadır.

”

14 Haziran 2022'de Lübnan parlamentosu yeni cumhurbaşkanını seçmek için 12. kez toplandı. Dört farklı ismin öne çıktığı ilk turda adaylardan hiçbiri cumhurbaşkanı olmak için yeterli oyu yine elde edemedi. Eylül 2022'den bu yana devam eden seçim sürecinde so-

mut bir gelişmenin kaydedilememesi, belirsiz bir tarihe ertelenen 13. oturumun da bir sonuç vermeyeceğini şimdiden gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte süreç içerisinde gerek Lübnan'da gerekse de bölgede yaşanan gelişmeler, bunun yanı sıra cumhurbaşkanlığı yarışında yeni adayların ortaya çıkması, farklı dengelerin oluşmasına ve Lübnan'daki siyasi dinamiklerin bu dengeler üzerinden yeniden şekillenmesine sebep olmaktadır. Ortaya çıkan yeni dinamikler nedeniyle de Lübnan seçimleri için çizilen yol haritalarının adaylar ve bu adayların siyasi potansiyelleri üzerinden yorumlanması gerekmektedir.

YENİ ADAYLAR VE POLİTİK HAMLELER

Lübnan'ın 14. cumhurbaşkanını seçmek için 29 Eylül 2022'de başlayan süreçte dikkati çeken noktalardan biri seçim öncesinde ve seçim sürecinde resmî ve gayriresmî adayların değişim göstermesi oldu. Parlamentoda seçim oturumlarının başlamasından önce Özgür Yurtseverler Hareketi (ÖYH) lideri Cibran Basil ve Lübnan Güçleri Partisi lideri Samir Caca'nın adaylıkları üzerinden oluşan seçim atmosferi Mişel Avn'ın görevini bıraktığı 31 Ekim 2022'den itibaren

ortadan kalktı ve farklı adaylar parlamento oturumlarında boy göstermeye başladılar. Bu doğrultuda Semir Caca her ne kadar 15 Mayıs 2022'de yapılan Lübnan ge-

nel seçimlerinde rakibi Cibran Bas-sil'e oranla daha fazla koltuk elde edip parlamentodaki en güçlü Ma-runli lider olsa da cumhurbaşkanlığı adaylığını resmen açıklamayı tercih etmedi. Semir Caca'nın aktif adaylığının önüne geçen faktörler arasında 2016 yılındaki son cumhurbaşkanlığı seçimlerinden bugüne kadar ülkede yaşanan siyasi gelişmelerin yanı sıra siyasi ittifakların da dönüşüme uğraması yer aldı. Bu noktada kendisini esasen "doğal aday" olarak gören Semir Caca'nın şimdilik süreci geriden takip et-

mesinin nedenlerden biri Lübnan'daki Maruni muhalefete kendisini desteklemesi için yaptığı çağrının karşılık bulmaması oldu. Kiliseden de açık destek alamayan Caca, bir süreliğine kendi adaylığı üzerinden siyaset yapmayı bıraktı. Ek olarak Semir Caca'nın siyasi rakibi Cibran Basil'in içinde bulunduğu boşluğu fark ederek hareket ettiği de anlaşılmaktadır. Cibran Basil ve Hizbullah arasındaki ittifakın çatırdaması, ABD yaptırımları, ayrıca genel seçimlerde önemli sayıda koltuk kaybe-

den Özgür Yurtseverler Birliği'nin parlamentodaki zayıflığı, Cibran Basil'in Lübnan'ın yeni cumhurbaşkanı olamayacağına dair öngörülerini çoğaltmıştır. Bu gelişmeler karşısında Semir Caca da çekimser kalarak diğer adaylar üzerinden siyaset üretmeye başlamıştır. Diğer taraftan Semir Caca ve Cibran Basil arasındaki adaylığa dair rekabetin her iki ismin Hizbullah'ın adayı olan Süleyman Franciye'ye karşı aynı safta yer almasıyla farklı bir noktaya evrildiğini söylemek gerekmektedir.

Semir Caca ve Cibran Basil arasındaki adaylığa dair rekabetin her iki ismin Hizbullah'ın adayı olan Süleyman Franciye'ye karşı aynı safta yer almasıyla farklı bir noktaya evrildiğini söylemek gerekmektedir.

İlk 11 oturumda adaylığını koruyan ancak yeterli oy sayısına ulaşamayan Mişel Muavvad'ın adaylıktan çekilip sürpriz şekilde cumhurbaşkanı adayı olan Cihad Azur'u destekleyeceğini ilan etmesinden sonra Cibran Basil de Azur'un yanında olduklarına dair bir açıklama yaptı. Basil'in hamlesinden sonra gözler Semir Caca'ya çevrilerek Franciye'ye karşı Azur'un yanında olup olmayacağını gösteren bir girişim bekleniyordu. Beklentileri boşa çıkarmayan Caca, Mayıs ayı sonunda Cihad Azur'u cumhurbaşkanlığı adaylığı için destekleyeceklerini ifade ederek Hizbullah'a karşı Basil ile bir araya gelmeyi kabul etti ancak bu aşamada Samir Caca'nın yeni bir Maarab Anlaşması'ndan uzak duracağını tahmin etmek güç değildir. Nitekim 2016 yılında Mişel Avn ile yaptığı Maarab Anlaşması'ndan sonra Avn'ın cumhurbaşkanlığı adaylığını destekleyerek çekilmesi Samir Caca'yı ve Lübnan güçlerini pasifize etmiş, geçen 6 yıllık sürede de Caca ve Avn arasındaki siyasi düşmanlık artarak anlaşma pratiğe geçerliliğini yitirmiştir. Her ne kadar Maarab'a ilk tepki Basil cephesinden gelse de Samir Caca da ÖYH ile siyasi ortaklığından pratikte vazgeçmiştir. Dolayısıyla

Samir Caca için Cihad Azur, Franciye'ye karşı şimdilik en iyi alternatif olarak gözükmiştir ancak bu desteğin Caca-Basil arasında süregiden rekabetin üzerinde bir etkisi olmayacaktır.

Kasım ayından itibaren adaylar arasında öne çıkan isimlerden biri de bağımsız milletvekili Ziyad Barud oldu. 2016 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de potansiyel aday olarak ismi geçen Barud, o dönem yapılan kamuoyu yoklamalarında en güvenilir aday olarak lanse edilse de seçim sürecinde gereken siyasi başarıyı elde edemedi. Fuad Sinyora ve Saad Hariri hükümetlerinde İçişleri Bakanlığı yapan Ziyad Barud, 2009 yılında Lübnan için kritik sayılan bir girişime imza atmış ve nüfus kayıtlarında ve diğer tüm resmi kayıtlarda din/mezhep belirtme zorunluluğunu kaldırtmıştı. Barud'un bu tarz liberal ve eşitlikçi yaklaşımları toplumsal popüleritesini artırsa da parlamentoda karşılığını bulamadı. Dolayısıyla Barud'un, şu anki süreçte de istediği oy potansiyelini elde etmesi zayıf bir ihtimal

olarak gözükmektedir. Bu ihtimalin zayıflığında Saad Hariri'nin çekilmesi nedeniyle Sünni boşluğun etkisi de yer almaktadır. Bu nedenle de 14 Haziran'da yapılan son turunda 7 oy alan Barud'un güçlü bir siyasi desteğinin olmaması cumhurbaşkanlığı ihtimalini azaltan nedenlerden sayılmaktadır.

Seçim sürecinde Basil ve Caca'dan sonra cumhurbaşkanlığı için ismi en sık geçenlerden biri de Lübnan Ordu Komutanı General Joseph Avn'dı. Kısa bir süre cumhurbaşkanlığı için iyi bir alternatif olarak görülen, bu doğrultuda da Katar ve Fransa'dan destek alan Avn'ın elde ettiği bu avantaj, geçtiğimiz aylarda Katar'a davet edilmesi sonrasında daha da belirginleşti. Avn'ın Amerika ile de olan yakınlığı uluslararası desteğin sağlanması nedeniyle şansını artıran faktörlerden olmuştu ancak dış dinamikler kadar iç siyaseti yönlendiren faktörler de göz önünde bulundurulduğunda Avn'ın şansının görüldüğü kadar yüksek olmadığı açığa çıkmaktadır. Lübnan'ın önceki cumhurbaşkanları gibi Joseph Avn'ın da asker

olması seçilebileceği öngörülerini artırsa da Joseph Avn, Cibran Bas-sil'den, Samir Caca'dan destek görememiş ve daha önemlisi Hiz-bullah'ı karşısına almıştır. Hizbul-lah'ın silahlarının meşruiyetinin sık sık gündeme getirildiği ve Lübnan Ordusuyla Hizbullah arasın-daki gerilimin tırmandığı bu sü-reçte, Hasan Nasrallah'ın Avn'ı yani "Direniş Ekseni"yle çatışacak bir adayı cumhurbaşkanı olarak görmek istemeyeceği açıktır. Bu nedenle de adaylığı resmen açık-layarak 12. oturuma katılan ve 1 oy alan, ilerleyen oturumlarda oy sayısının artması beklenen Joseph Avn'ın cumhurbaşkanlığı uzak bir ihtimal olarak gözükmektedir.

14 Haziran'da 59 oyla rakibi Süleyman Franciye'ye üstünlük sağlayan Azur'un yalnızca Franciye ve Hizbullah'a karşı güçlü bir aday olarak görüldüğü, ek olarak Azur'un siyasi ve akademik kimliğinin de ön plana çıkarılmak istendiği bilinmektedir.

ADAYLIK SÜRECİNE DAİR SORU(N)LAR

14 Haziran'daki oturumla birlikte öne çıkan adayların nasıl bir yol haritasına sahip oldukları ve aldıkları desteklerin arkasında yatan faktörlere dair sorular da gündeme gelmeye başladı. Bu aşamada Cibran Basil ve Samir Caca'nın destek ilanından sonra Maruni muhalefeti Cihad Azur isminde birleşiren sebeplerin neler olduğuna dair yorumlar görünür oldu. 14 Hazi-

ran'da 59 oyla rakibi Süleyman Franciye'ye üstünlük sağlayan Azur'un yalnızca Franciye ve Hiz-bullah'a karşı güçlü bir aday olarak görüldüğü, ek olarak Azur'un siyasi ve akademik kimliğinin de ön plana çıkarılmak istendiği bilinmektedir. Hâlihazırda geçici olarak istifa etmiş olsa da IMF'nin Ortadoğu ve Orta Asya direktörü olarak çalışan Azur'un siyasi tecrübesi ise 2005-2008 yılları arasında Fuad Sinyora hükûmetinde maliye bakanı olarak çalışmasına dayanmaktadır. Bu noktada seçilmesi hâlinde Cihad Azur'un Lübnan'ı içinde bulunduğu ekonomik bunalımdan çıkaracak 3 milyar dolarlık IMF yardımı için yapılması istenen reformların hayata geçirilmesi noktasında aktif politika sergileyebileceği düşünülmektedir. Cihad Azur'un bir kurtarma planına sahip olduğunu söylemesi ise şu ana kadar hiçbir reform paketi sunmayan adaylara nazaran dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Maruni cepheye daha önce gündeme getirilmeyen Lübnan'ın ekonomik sorunlarının da önemsendiği izlenimi Cihad Azur üzerinden verilmek istenmektedir. Diğer taraftan uzlaşma çağrılarının artması ve Cihad Azur'un da çatışma taraftarı olmadığına dair yaptığı açıklamalar, bunun yanı sıra Ziyad Barud gibi Cihad Azur'un bağımsız aday olup herhangi bir siyasi partiyle bağlantısının olmaması bir avantaj olarak sunulmaktadır. Bununla birlikte Lübnan'da siyasetin tarafsız veya daha mesafeli ilişkileri kurma üzerine yürümediği açıkça belli olduğu için her iki adayın da başarabilme potansiyeli düşüktür. Joseph Avn'ın ise herhangi bir siyasi geçmişi olmasa

da cumhurbaşkanı olduğu takdirde orduyu güçlendirebileceğine yönelik özellikle ordu mensupları arasında yüksek bir beklenti bulunmaktadır. Ancak Avn'ın Hizbullah ile yaşanması muhtemel krizleri nasıl yürütebileceğine dair öngörülerin bulunmaması belirsizliğin büyümesine ve cumhurbaşkanlığı için daha net bir iç ve dış desteğe ihtiyaç duymasına sebep olmaktadır.

29 Eylül'de başlayan cumhurbaşkanlığı seçim sürecinin geldiği nokta tahlil edildiğinde, Lübnan'ın yeni cumhurbaşkanını seçmek için uzun bir yolu olduğu anlaşılmaktadır. Son oturumla birlikte adayların isimleri üzerindeki tahminlerin netleşmesine ve adayların seslerinin daha yüksek çıkmasına rağmen Lübnan'da cumhurbaşkanlığı yarışından önce adaylık yarışının henüz tamamlanmadığını söylemek gerekmektedir. 15 Mayıs seçimlerine giden süreçte Samir Caca ve Cibran Basil arasında başlayan cumhurbaşkanlığına dair politik çıkışlar şu an askıya alınmış olsa da ilerleyen süreçte her iki ismin de yeniden öne çıkacağı ve adaylıklarını koyabilecekleri ihtimali mevcut durumda daha yüksek görünmektedir. Beklenen siyasi ortamın her iki lider için de henüz hazır olmadığı göz önünde bulundurulduğunda parlamento oturumlarının bir süre daha devam edeceğini tahmin etmek güç değildir. Bununla birlikte Lübnan'ın bu adaylık oyununu daha ne kadar kaldıracabileceği bilinmemektedir. Dolayısıyla gerçek adayların bir an önce sahneye çıkmasına ve gerçek oturumların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. ■

ÇİN'İN KÖRFEZ BÖLGESİNE ARTAN İLGİSİ VE SUUDİ ARABİSTAN İLE İLİŞKİLER

“

Joe Biden yönetiminin Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman'a yönelik politikaları, ABD'nin Afganistan'dan ve Suriye'den siyasi ve askerî olarak çekilme ve bu bölgelerdeki varlığını azaltma politikaları ve aynı zamanda Rusya-Ukrayna Savaşı'nın patlak vermesi, Suudi Arabistan'ın bölgesel ortak arayışlarını hızlandırmış ve Çin ile ilişkilerini geliştirmesini gerektirmişti.

”

GÖKHAN ERELI

Koordinatör ORSAM

Son dönemde Çin'in Körfez bölgesine yönelik artan ilgisinin boyutları sadece ekonomik olmaktan öteye geçerek siyasi ve askerî boyutları da içermeye başladı. Bu çerçevede, Körfez bölgesi içerisinde Çin'in kurduğu ikili ilişkiler açısından Suudi Arabistan öne çıkmaya başladı. Bu ilişkinin gelişmesinde, 2020 yılından bu yana devam eden belirli meselelerin etkili olduğu ifade edilebilir. Joe Biden yönetiminin Suudi Arabistan Veliht

Prensi Muhammed bin Selman'a yönelik politikaları, ABD'nin Afganistan'dan ve Suriye'den siyasi ve askerî olarak çekilme ve bu bölgelerdeki varlığını azaltma politikaları ve aynı zamanda Rusya-Ukrayna Savaşı'nın patlak vermesi, Suudi Arabistan'ın bölgesel ortak arayışlarını hızlandırmış ve Çin ile ilişkilerini geliştirmesini gerektirmişti. Çin açısından ise hâlihazırda güçlü ekonomik ilişkilerin kurulduğu Körfez bölgesi, Çin ile siyasi ve askerî temaslarını artırmış ve dolayısıyla Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'nin yanında, bölgedeki askerî varlığını da devreye sokmasını sağlamıştı.

Bu çerçevede son dönemdeki üç gelişme üzerinden, Suudi Arabistan ve Çin ilişkilerinin gelişimi okunabilecektir. Bu gelişmelerden birincisi, Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in 6 ay önce Suudi Arabistan başkenti Riyad'a gerçekleştirdiği ziyarettir. İkincisi, haziran ayında Suudi Arabistan'ın ev sahipliğinde düzenlenen 10. Arap-Çin İşadamları Konferansı'dır. Üçüncü gelişme ise Suudi Arabistan'ın da üst düzey bir heyetle katılım gösterdiği ve Çin'de düzenlenen Davos Ekonomik Forumu'nun Yaz Davosu toplantılarıdır.

SUUDİ ARABİSTAN VE ÇİN İLİŞKİLERİNİ KURUMSAL DÜZEYE TAŞIYOR

Aralık ayında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, beraberinde heyetle birlikte Riyad'a bir ziyaret düzenlemiş ve burada Çin-Arap Ülkeleri Zirvesi'nin yanında Çin-Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri zirvesi de düzenlenmişti. Başkan Xi'nin zi-

yareti, her şeyden önce ABD-Çin rekabeti açısından Biden'ın Cidde'ye düzenlediği ziyaretin ardından gerçekleştirilmesiyle birlikte, bölge ülkelerinin tepkilerine bakıldığında kritik bir ziyaretti. Biden'ın ziyaretiyle birlikte ABD, temelde petrol üretiminin kesintiye uğratılmaması ve Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Ukrayna yanlısı bir tutum konusunda Veliht Prens Selman ve diğer Körfez ülkelerini ikna edememişti. Fakat Xi'nin ziyaretiyle birlikte gerek Muhammed bin Selman ve Xi arasındaki ikili uyum gerekse de anlaşmanın çıktıları, Körfez ülkelerinin Çin ile olan ilişkilerindeki tutumlarını yansıtıyordu. Bu açıdan bakıldığında, Çin-Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) Zirvesi sonrası yayımlanan bildirmede sadece ekonomik işbirliği vurgulanmamakta, aynı zamanda Çin, KİK'in siyasi ve askerî önceliklerini de tanımakta ve hatta Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)-İran arasındaki sorunlu adalarda BAE'ye yakın bir tutum izlemek-

tedir. Bununla birlikte ekonomik açıdan ise sadece Çin ve Suudi Arabistan arasında, zirvelerin ardından 34 yatırım anlaşması imzalandı. Dolayısıyla Xi'nin Riyad ziyareti, gerek Çin-Körfez ve Suudi Arabistan-Çin ilişkileri gerekse de ABD-Çin rekabeti açısından hem Çin'e hem de Körfez hanesine yazılan bir puan olarak kayda geçmiştir.

Xi'nin kritik Riyad ziyaretinin ardından Suudi Arabistan-Çin ilişkilerinde yaşanan bir diğer önemli mesele ise yine Suudi Arabistan'da düzenlenen Arap-Çin İşadamları Konferansı'dır. İlgili konferanslar serisi Çin'in Asya, Avrupa, Orta-doğu ve Afrika kıtaları arasındaki iş birliğini güçlendirmek için 2013 yılında başlattığı bir girişim olarak ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda konferanslar serisi, Kuşak ve Yol Girişimi'ne dâhil olan ülkeler arasındaki bağlantıları da artırmayı amaçlamaktadır. Toplamda 23 ülkeden neredeyse 3 bin kişiden

fazla kişinin katıldığı 10. Arap-Çin İşadamları Konferansı, ilk gününde dahi 10 milyar doları aşan yatırım anlaşmalarına tanık oldu. Konferans çerçevesinde Suudi Arabistan ve Çin arasında elektrikli araç üretiminden madencilığe, demiryollarından petrol ve gaz sektörlerine ve bunun yanında inovasyon ve AR-GE sektörlerine kadar birçok anlaşmanın imzalandığı ifade edilebilir. Hâlihazırda Suudi Arabistan ve Çin arasındaki ticaret hacminin ulaştığı büyüklüğü göstermek adına, 2021 yılında bu fiğürün 81 milyar dolara (304 milyar Suudi riyali), ve 2022 yılında da bir önceki yıla göre %30 artış ile 106 milyar dolara (397 milyar Suudi riyali) ulaştığı ifade edilmektedir. 2022 yılında Çin'in Arap ülkeleri ile ticaret hacminin 430 milyar dolar olduğu hesaba katıldığında, sadece Suudi Arabistan-Çin ticaret hacminin bütün Çin-Arap ticaretinin dörtte birine karşılık geldiği görülmektedir. Dolayısıyla ilgili gelişmeler, Çin dış po-

litikasında ve ekonomi politikalarında Körfez'e verilen önemin içerisinde Suudi Arabistan'ın merkezî konumunu göstermektedir. İki önemli bölgesel gelişmenin ardından, Dünya Ekonomik Forumu'nun Yaz Davosu olarak bilinen

yıllık toplantılarının Çin'de gerçekleştirilmesi, Suudi Arabistan açısından da ikili ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla bir fırsat olarak değerlendirildi. Toplantıya resmî temsilcilerden, iş adamlarından, akademisyenlerden ve diğer ilgili kimselerden oluşan 1.500 kişilik bir katılım sağlandı. Temelde toplantıda serbest ticaretin istikrarlı büyüme için gerekliliği vurgulanırken, Çin Başbakanı Li Qiang aynı zamanda izolasyon ve anti-küreselleşme gibi eğilimlerin savunulmaması gerektiğini ortaya koydu. Toplantıdaki Suudi Arabistan-Çin ilişkilerine dair detaylara bakıldığında ise ilk elde Suudi Arabistan'ın üst düzey bir heyet ile toplantıya katılım gösterdiği görülmektedir. Suudi Arabistan'ın toplantı heyetine Ekonomi ve Planlama Bakanı Faysal Alibrahim ile İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanı Abdulla Alswaha başkanlık ederken, 24 yetkilinin bulunduğu

heyette altı bakan ve altı bakan yardımcısının yanında diğer üst düzey iş adamları da yer aldı.

“

Suudi Arabistan ve Çin'in ilişkilerinin konjonktürel olmaktan uzak olduğu gerçektir. Her ne kadar ABD'nin bölgeden çekilme süreçleri ve bölgesel ortaklık arayışlarının hızlandırılması süreçleri Suudi Arabistan-Çin ilişkilerini hızlandırır da son gelişmeler göstermektedir ki Suudi Arabistan-Çin ilişkileri, daha orta ve uzun vadeye yayılan profil çizmektedir.

”

GELİŞEN İLİŞKİLERİN KODLARI

Yukarıda da ifade edildiği gibi Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in Riyad ziyareti, Arap-Çin İşadamları Kon-

feransı ve Yaz Davosu gibi gelişmeler silsilesiyle birlikte, Suudi Arabistan-Çin ilişkileri oldukça ivme kazanmaktadır. İki ülke arasında gelişen ilişkiler konusunda not edilmesi gereken üç nokta bulunmaktadır. Bu noktalardan ilki, ilgili gelişmelerin Suudi Arabistan ve Çin'in ilişkilerinin kurumsallaştığını, sadece ikili genel ilişkilerden ziyade, bölgesel/kurumsal zemine geçilmek istendiğine işaret etmektedir. Xi'nin ziyaretindeki siyasi/askerî destek söylemleri, bütün zirve ve toplantılardaki üst düzey heyetler ve yatırım anlaşmaları, bu kurumsallığı vurgular niteliktedir.

Bu açıdan dikkat edilmesi gereken diğer önemli husus ise Suudi Arabistan ve Çin'in ilişkilerinin konjonktürel olmaktan uzak olduğu gerçektir. Her ne kadar ABD'nin bölgeden çekilme süreçleri ve bölgesel ortaklık arayışlarının hızlandırılması süreçleri Suudi Arabis-

tan-Çin ilişkilerini hızlandırır da son gelişmeler göstermektedir ki Suudi Arabistan-Çin ilişkileri, daha orta ve uzun vadeye yayılan profil çizmektedir. Üçüncü ve son dikkat edilmesi gereken husus ise Suudi Arabistan-Çin ilişkilerinin bu boyutta gelişmesi ve daha kalıcı ilişki biçimine evrilmesi, aynı zamanda Çin-Körfez ilişkileri hakkında da önemli yansımalar barındırmaktadır. Ortadoğu ve Körfez bölgesi, Çin'in artık belirli bir dönemde olduğu gibi sadece ekonomik girişimler ve ortaklıklarla özdeşleştirdiği bölge olmaktan uzak görünmektedir. Sonuç olarak ABD'nin Ortadoğu politikasının ışığında ve Rusya-Ukrayna Savaşı sonrası Rusya'nın Ortadoğu'daki güç yayılımının zayıflayabileceği çıkarımı, Ortadoğu ve Körfez ülkeleriyle Çin arasında daha güçlü siyasi ve askerî bağlantıların kurulup geliştirilmesine kapı aralayabilir. ■

LİBYA'DA KAÇAKÇILIKLA MÜCADELE VE ZAVİYE OPERASYONLARI

“

Birleşmiş Milletler (BM) Suç ve Adalet Enstitüsü ve Avrupa Birliği (AB) ortaklığında yürütülen çalışmada Libya'nın yasa dışı ticaret ve finansal para trafiğinden yıllık 1,2 milyar dolar kayba uğradığı belirtilmiştir. Libya özelinde bu gayri yasal aktiviteler, insan ve göçmen kaçakçılığı, silah kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı, petrol kaçakçılığı ve kara para aklama şeklinde sıralanabilir.

”

FUAT EMİR ŞEFKATLİ

Araştırmacı ORSAM

Libya'daki milis gruplar, iç çatışmaların başladığı 2011 yılından günümüze önemli bir siyasi ve ekonomik aktör hâline dönüşmüştür. Nitekim bu dönüşüm, güvenlik sağlayıcısı konumundaki milislerin illegal kazanç yollarına başvurmasına ön ayak olmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) Suç ve Adalet Enstitüsü ve Avrupa Birliği (AB) ortaklığında yürütülen çalışmada Libya'nın yasa dışı ticaret ve finansal para trafiğinden yıllık 1,2 milyar dolar kayba

uğradığı belirtilmiştir. Libya özelinde bu gayri yasal aktiviteler, insan ve göçmen kaçakçılığı, silah kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı, petrol kaçakçılığı ve kara para aklama şeklinde sıralanabilir.

KAÇAKÇILIK FAALİYETLERİ

İlk olarak insan ve göçmen kaçakçılığı, dünya genelinde 450-736 milyon dolarlık bir pazara karşılık gelirken bu rakamın 236 milyon dolarlık kısmı yalnızca Libya'dan sağlanmaktadır. Öyle ki coğrafi konumu itibarıyla Sahraaltı Afrika ülkeleri ile Akdeniz'i birbirine bağ-

layan Libya, Sahel bölgesindeki terör hareketliliği ve kıta genelinde görülen kuraklık sebebiyle Avrupa'ya ulaşmaya çalışan göçmenlerin temel yol güzergâhları üzerinde bulunmaktadır. Bu durum, Libya'da tartışmalı göçmen kamplarının kontrolünde ve yönetiminde söz sahibi olmak isteyen silahlı gruplar arasında bir rant savaşını tetiklemektedir. 2021 itibarıyla Libya'nın kuzeybatı kıyılarından Avrupa'ya geçiş yapmak isteyen bir kaçak göçmenin 550 ila 750 dolar arası bir ücreti gözden çıkarması gerekmektedir. Genelde Libya üzerinden Malta ve İtalya'yı tercih eden göçmenlerden bazıları Libya'daki milis ağı sayesinde hedef ülkeye ulaşabilmektedir. Aşağıdaki tabloda 2017-2021 yılları arasında İtalya'ya ulaşan göçmen sayısı ve bu göçmenlerin uyrukları belirtilmiştir.

Görsel 1. Libya Üzerinden İtalya'ya Ulaşan Göçmenler (2017-2021)

2017	2018	2019	2020	2021
Nijerya 18153	Tunus 5181	Tunus 2654	Tunus 12883	Tunus 15671
Gine 9693	Eritre 3320	Pakistan 1180	Bangladeş 4141	Mısır 8352
Fildişi 9504	Irak 1744	Irak 1744	Fildişi 1950	Bangladeş 7824
Bangladeş 8995	Sudan 1619	Cezayir 1009	Cezayir 1458	İran 3915
Mali 7114	Pakistan 1589	Irak 972	Pakistan 1400	Fildişi 3807
Eritre 6953	Nijerya 1250	Bangladeş 602	Mısır 1264	Irak 2645
Sudan 6172	Cezayir 1213	İran 481	Sudan 1125	Gine 2446
Tunus 6092	Fildişi 1604	Sudan 446	Fas 1030	Fas 2193
Senegal 5994	Mali 876	Gine 295	Afganistan 1009	Eritre 2328
Fas 5928	Gine 810	Somali 270	İran 970	Suriye 2266
Diğer 34712	Diğer 4704	Diğer 2423	Diğer 6924	Diğer 15593

Kaynak: Global Initiative, UNHCR

Hafif silahlar, uçak savar füzeleri, roket güdümlü el bombaları ve diğer askerî mühimmatlar, genelde Fizan bölgesi üzerinden Sahel bölgesi ve Batı Afrika'daki ülkelere tedarik edilmektedir. Nijerya, Çad, Nijer, Mali, Burkina Faso ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki isyancı gruplar, terör örgütleri ve devlet destekli milis yapılanmalar, silahların temel alıcıları arasında sayılabilir.

Siyasi krizin baskın olduğu 2014-2017 ve 2017-2020 yıllarında göçmen kaçakçılığının Libya'da üst seviyeye geldiği söylenebilir. Bu bağlamda milis gruplar, “manadib” adı verilen güneydeki ve Sahel bölgesindeki aracılara üzerinden

Avrupa'ya gitmek isteyen kişilere ulaşmaktadırlar. Bu kapsamda Libya'nın batısındaki Zaviye, Zuvara ve Canzur kentleri, kaçak transferlerin merkezinde yer almaktadır. Silah kaçakçılığı, Libya'daki milis grupların bir diğer güçlü gelir kaynağı arasında gösterilebilir. Kaddafi rejiminin devrilmesi, Libya'da kayıt dışı silah ve mühimmatın yaygınlaşmasına yol açmıştır. Öte yandan iç çatışma ortamının yarattığı atmosfer içinde bölge, şehir, köy ve kasaba merkezli milis grupların sayısındaki artış ve çevre ülkelerdeki iç karışıklıkların silahlı çatışmalara dönüşmesi, bu kayıt dışı silahların müşterilerini çeşitlendiren etkenler arasında gösterilebilir. İnsan kaçakçılığına benzer olarak silahların güvenli bir biçimde müşterilere aktarımında ise yine bölgesel hâkimiyeti elinde bulunduran milis grupların yasadışı ağları etkili bir rol üstlenmektedir.

Bununla birlikte 2011 sonrası Libya'daki kayıt dışı silah ticaretinin yıllık ortalama 30 ila 50 milyon dolar arasında seyrettiği görülmektedir. Hafif silahlar, uçak savar füzeleri, roket güdümlü el bombaları ve diğer askerî mühimmatlar, genelde Fizan bölgesi üzerinden Sahel bölgesi ve Batı Afrika'daki ülkelere tedarik edilmektedir. Nijerya, Çad, Nijer, Mali, Burkina Faso ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki isyancı gruplar, terör örgütleri ve devlet destekli milis yapılanmalar, silahların temel alıcıları arasında sayılabilir. Milis grupların üçüncü ve yaygın başvurduğu bir diğer alan uyuşturucu ticaretidir. Kâr marjı en yüksek gelir kalemleri arasında gösterilen uyuşturucu kaçakçılığı, Libya'nın hem güvenlik ortamını hem halk sağlığını hem de yarattığı sosyal sorunlarla istikrarını zedelemektedir. Eroin, kenevir, ekstazi ve benzeri sentetik

Görsel 2. Kaçakçılık Rotaları

Kaynak: United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute

maddelerin yanında Tramadol ve bazı reçeteli ağrı kesici ilaçların yasadışı transferi, milis grupların kayıt dışı ekonomilerinde başı çekmektedir.

“

Savunma Bakanlığı operasyonları, akaryakıt, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı çetelerine yönelik başlatılan bir askerî girişim olarak değerlendirirken daha geniş anlamda operasyonlar, ülkenin batı kıyısını suç çetelerinden arındırma faaliyeti olarak yorumlanabilir.

”

Son olarak petrol kaçakçılığı, Afrika'nın petrol rezervleri bakımından en zengin ülkelerinden Libya'da milisler için elverişli bir gelir kaynağıdır ancak petrol kaçakçılığı, istikrarsızlığın ve Libya'daki siyasi, ekonomik ve sosyal ayrışmanın en temel sebeplerinden birisidir. Yasa dışı olarak elde edilen petrol, doğal gaz ve benzin satışları, silahlı

grupların toplam gelirlerinin %20'sini oluşturmaktadır. Bazı durumlarda yasa dışı olarak piyasaya sürülen petrolün önemli bir kısmının ithal edildiği gözlemlenmektedir. Bu durum, milis gruplara ithal edilen benzin, ham petrol ya da motorinin yüksek sübvansiyonlar ile yerel piyasaya sürme ve bu yolla kâr marjını artırma noktasında bazı avantajlar sunmaktadır. İhracat gelirlerinin %95'i petrol ve doğal gaz üretimine dayanan Libya'da petrol kaçakçılığı ve petrol gelirinden pay almak isteyen milis gruplar arasındaki silahlı rekabet, halkın her kesiminde hissedilmektedir.

ZAVİYE OPERASYONLARI

Mayıs ayının başında Zaviye'deki iki rakip silahlı grup arasında başlayan çatışmalar ve kent genelinde hissedilen güvensizlik ortamı, 25 Mayıs 2023 tarihinde başlayan hava saldırılarını tetikleyen unsurlar arasındadır. Buzeriba silahlı grubu ve Muhammed Bahrun liderliğindeki milis yapılanma arasında patlak veren çatışmalar, kent genelinde iki silahlı grup arasındaki

denge ve güç savaşı olarak da okunabilir. Bu bağlamda 25 Mayıs tarihinde Millî Birlik Hükûmeti (MBH), Trablus'un 50 km batısındaki Zaviye kenti sınırları içerisinde ve çevresinde çeşitli noktalara hava saldırıları başlatmış ve belirlenen noktalar SİHA'lar tarafından bombalanmıştır. Saldırı, 5+5 Ortak Askerî Komitesi bünyesindeki Güvenlik Çalışma Grubu'nun Trablus'taki toplantılarından 1 gün sonra gerçekleşmiştir.

Savunma Bakanlığı operasyonları, akaryakıt, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı çetelerine yönelik başlatılan bir askerî girişim olarak değerlendirirken daha geniş anlamda operasyonlar, ülkenin batı kıyısını suç çetelerinden arındırma faaliyeti olarak yorumlanabilir. Diğer taraftan hava saldırılarının temel önceliği kaçakçılık ve suç çeteleriyle mücadele olsa da bazı siyasi mesajlar barındırdığını söylemek gerekir. Bunlardan ilki, ordunun birleştirilmesi senaryolarının konuşulduğu bir atmosferde Başbakan Abdulhamid Dibeybe'nin "başkomutan" sıfatıyla Libya Ordusunun yeteneklerini göstermeyi amaçlamasıdır. Öyle ki Dibeybe, Batı bölgesindeki komutanlarının da aralarında olduğu ve operasyon kararının alındığı toplantının görüntülerini basına servis ederek bu argümanı güçlendirmiştir. İkinci olarak Zaviye'deki hava saldırıları, ağırlıklı olarak Dibeybe'ye açık muhalefet eden silahlı grupları hedef almıştır. Bu hâliyle başbakanın Batı'daki parçalı güvenlik yapısını konsolide etmeye çalıştığı ve bu sayede silahsızlandırma, terhis ve yeniden entegrasyon (STyE) sürecine bir hazırlık yaptığı ifade edilebilir. Çünkü hâlihazırda gerek

illegal yollardan elde edilen finansal kaynaklar gerekse yerel kabileler ile kurulan ilişkiler üzerinden askerî figürlerden siyasi aktörlere dönüşmeye başlayan milis grupların yalnız mevcut MBH'ye değil ileride oluşacak birleşik hükümetlere karşı da istikrar bozucu bir unsur hâline geleceği söylenebilir. Dolayısıyla operasyon, Zaviyeli silahlı grupların yanı sıra Fethi Başağa'nın 2022 yılında iki kez Trablus'a girme girişimleri esnasında Dibeybe karşıtı bir pozisyon alan Zintanlı Emekli Tümgeneral Usame Cuveyli ve destekçilerine de açık bir mesaj niteliğindedir. Ayrıca Batı'da rakip silahlı gruplardan oluşan blokun siyasi ve askerî atmosferi kendi çıkarlarına okudukları anda Trablus'a yönelik yeni bir saldırı girişiminde bulunma ihtimaline karşı stratejik noktalar vurulmuş, bu olası senaryoya karşı hava saldırıları caydırıcı bir etki etmeyi amaçlamıştır.

“

Saldırılarda TB2 ve Akıncı SİHA'larının kullanıldığı görüntülerin paylaşılması, Türkiye'nin kaçakçılık ve suçla mücadelede MBH'ye verdiği olumlu yöndeki desteğe işaret etmektedir. Buna ilişkin Başkanlık Konseyi Başkan Yardımcısı Abdullah Lafi, gerçekleşen hava saldırılarında Türkiye'nin önemli payı olduğunu kaydetmiş, Zaviye'deki suç çetelerini temizleme noktasında Türkiye'nin desteğini aldıklarını sözlerine eklemiştir.

”

Üçüncü ve son olarak, bir süredir Libya ekonomisine ciddi zararlar veren akaryakıt kaçakçılığının önlenmesi amaçlanmıştır. Libya'da Kaddafi döneminden itibaren süb-

vansiyonlar sonucu oluşan petrol fiyatı, sınır komşusu ülkeler ile karşılaştırıldığında ciddi bir farkı ortaya çıkarmaktadır. Bu durum Libya'nın güneyi başta olmak üzere

akaryakıt kaçakçılığını ülke genelinde cazip hale getirmektedir. Zaviye benzeri kilit noktalarda bulunan şehirler ise bu ekonomik açığın illegal şebekeler tarafından istismar edildiği şehirlere dönüşmektedir.

“

İki ülke arasında 27 Kasım 2019'da imzalanan güvenlik ve askerî iş birliği mutabakatı başlayan iş birlikleri, koordineli ve kademeli bir biçimde ilerlemektedir.

”

OPERASYONA İÇ VE DIŞ TEPKİLER

Saldırılarda TB2 ve Akıncı SİHA'larının kullanıldığı görüntülerin pay-

laşılması, Türkiye'nin kaçakçılık ve suçla mücadelede MBH'ye verdiği olumlu yöndeki desteğe işaret etmektedir. Buna ilişkin Başkanlık Konseyi Başkan Yardımcısı Abdullah Lafi, gerçekleşen hava saldırılarında Türkiye'nin önemli payı olduğunu kaydetmiş, Zaviye'deki suç çetelerini temizleme noktasında Türkiye'nin desteğini aldıklarını sözlerine eklemiştir. İki ülke arasında 27 Kasım 2019'da imzalanan güvenlik ve askerî iş birliği mutabakatı neticesinde başlayan iş birlikleri, koordineli ve kademeli bir biçimde ilerlemektedir.

2022'nin Ekim ayında Türkiye ile yapılan anlaşmalar sonucunda mevcut envanterine ek olarak yakın tarihte Libya'ya Akıncı İHA'ları ve Hürküş C eğitim, hafif taarruz ve silahlı keşif özelliklerine sahip uçaklar teslim edilecektir. Bununla beraber operasyona yönelik bazı eleştiriler gelmiş, özellikle muhalif kanat içindeki figürler ve Devlet Yüksek Konseyi Başkanı Halid Mışri, tesis edilen dronelerin kullanılma izni için bir yasa önerisinde bulunmuştur. Ek olarak Usame Cuveyli, hava saldırılarının taraflar arası silah yarışını tetikleyebileceğini dile getirmiştir. Fransa'nın Libya Büyükelçiliği yaptığı açıklamada, Zaviye'deki gelişmelerin, ülkedeki güvenlik ve askerî kurumların birleştirilmesi ihtiyacını bir kez daha ön plana çıkardığını duyururken ABD'nin Libya Büyükelçiliğine ait Twitter hesabından olayların endişeyle takip edildiği kaydedilmiştir.

Bu gelişmeler sonrasında Dibeybe, Elektronik Havacılık Gücü adlı yeni bir güvenlik aygıtının oluş-

turulması adına bir kararname yayınlamış ve askerî envanterin kullanımını noktasında yetkileri kendi üzerinde toplamıştır. Bu adım Dibeybe'nin bağımsız hareket edebilme kapasitesini artırma niyetinde olduğunu göstermekte, kırılğan güvenlik atmosferi içinde etkin bir karar alma mekanizmasına ulaşma amacına işaret etmektedir. Bu girişim ve muhalif kanadın tepkilerine bakıldığında hiç kuşkusuz hava saldırılarının Libya'daki askerî güç dengesinde belirleyici olduğu gözlemlenmektedir. Takip eden süreçte benzer operasyonların Trablus'ta karşımıza çıkması mümkündür.

Zaviye operasyonları devam ederken 29 Mayıs tarihinde Tarhuna'da MBH'ye bağlı 444.Tugay ve Rada milis grubu arasında patlak veren çatışmalar bu argümanı destekler mairtedir. Kısa sürede Trablus'un Ras Hassan ve Jaraba bölgelerine yayılan çatışmalarda iki grup arasında ağır silahlar kullanılmıştır. Abdulrauf Kara liderliğinde, İçişleri Bakanlığına bağlı Rada (Caydırıcı Güç) grubu, yakın tarihe kadar Dibeybe'ye yakın milis grup olarak öne çıksa da yerel kaynaklar, grubun bazı illegal faaliyetlere karıştığını öne sürmektedir. Rada benzeri gruplar, geçmişte sağlanan imtiyazlar sayesinde alan kontrolüne sahip olduğu noktalarda takip ettiği uygulamalarla merkezî otoritenin meşruiyetinin halk nezdinde zedelenmesine yol açmaktadır.

Sonuç olarak bahsi geçen saldırılar ve çatışma ortamıyla illegal faaliyetlerin yoğunluğunun gösterdiği üzere Libya meselesi hâlen kırılğanlığını korumaktadır. ■

ELEME MAÇINDAN ÜLKE BARIŞINA: DIDIER DROGBA

MERVE ÇAKIR

Araştırma Asistanı

ORSAM

“

Uzun süre çözüm yollarına erişim açısından kolaylaştırıcı görevi gören spor, 2005'te Fildişi Sahili'nde ülkeyi bölen bir iç savaşı durdurma eşğine getiren Dünya Kupası elemeleriyle birlikte banış aracına dönüşmüştür.

”

Sporun insan hayatı ve toplumsal hafızada edindiği konum, onu fiziksel ve zihinsel bir aktivite olmaktan öteye taşıyarak araçsallaştırmış ve bireylerden devletlere kadar küresel sistemdeki tüm aktörlerin sporu farklı amaçlara hizmet eden bir araç olarak kullanmasına zemin hazırlamıştır. Öyle ki 1980'lerde Sokol olarak bilinen jimnastik hareketlerin 1920'lerin sonunda Spartakiada dönüşümünde,

1934'te İtalya'da düzenlenen Dünya Kupası'nda, Berlin'deki 1936 Yaz Olimpiyatları'nda ve 1955'te Çekoslovakya Strahov Stadyumu'nda organize edilen kitlesel egzersiz etkinliklerinde görüldüğü gibi devletler sporu kendi ideolojilerini yaymak için bir iletişim aracı olarak kullanırken Soğuk Savaş yıllarında ABD ile Çin arasındaki yakınlaşmayı başlatan masa tenisi daveti yahut

Güney Kore'nin Pyeongchang kentinin ev sahipliğini yaptığı 2018 Kış Olimpiyat Oyunları töreninde Kuzey Koreli ve Güney Koreli sporcuların "Birleşik Kore" bayrağı altında yürümesi gibi adımlar sporun üstlendiği uzlaşma ve arabuluculuk rolünü pekiştirmiştir.

Başta futbol olmak üzere sporun görünüşte apolitik alanı politik manevralar için bir hareket alanı olmuş, eski futbolcu George Weah'ın Liberya'daki başarılı cumhurbaşkanlığı adaylığından Mısır'ın profesyonel

futbolcusu Mohamed Salah'ın kıtadaki en etkili figürlerden biri olarak yükselişine, birçok kişi tarafından "Afrika için zafer" olarak kutlanan Fransa'nın Dünya Kupası zaferine kadar spor geniş bir coğrafya üzerinde sınırlamalara, zorluklara ve çatışmalara rağmen birleştirici ve motive edici bir unsur olmuştur. Uzun süre çözüm yollarına erişim açısından kolaylaştırıcı görevi gören spor, 2005'te Fildişi Sahili'nde ülkeyi bölen bir iç savaşı durdurma eşliğine getiren Dünya Kupası elemeleriyle birlikte barış aracına dönüşmüştür.

Dünyanın en büyük kakao çekirdeği üreticisi olarak bilinen Fildişi Sahili, 1970'lerde genellikle barış ve istikrarına, üretken bir iş gücüne yönelik politikalarına ve elverişli ticaret hadlerine atfedilen yüksek ve kapsayıcı büyüme oranlarına sahip olmuş; 1980'lerdeki kur krizleri büyümede sorunlar yaratsa da 90'lı yılların ortalarında uygulanan makroekonomik politikalar ve yapısal reformlar ekonomik büyümede canlanmayı sağlamıştır. Ancak 1990'ların Fildişi Sahili'ni esir alan siyasi belirsizlik ve ardından da 19 Eylül 2002 darbe girişimi ülke ekonomisinde ciddi bir tahribata yol açmıştır. İsyancılar Abidjan'ı alma girişimlerinde başarısız olsa da ülkenin kuzey yarısını işgal ederek Fildişi Sahili'ni ikiye bölmüşlerdir. Tarafların sınırları sağlaştırmaları çatışmaları azaltırken 2004'te durma noktasına gelen gerilim 2005'te tekrar yükselmeye başlamış ve ülkeyi yeni bir kitlesel şiddet patlamasının eşğine getirmiştir.

LES ÉLÉPHANTS'IN KUPA MÜCADELESİ

Tüm bunlar olurken Fildişi Sahili futbol takımı Les Éléphants ilk FIFA Dünya Kupası'na katılmaya hak kazanmak için Sudan ile mücadeleye ediyordu. Takımın Sudan'ı yenmesinin ardından Mısır-Kamerun maçının da ülkenin lehine bitmesiyle Fildişi Sahili tarihinde ilk kez Dünya Kupası'na katılmaya hak kazandı. Ülke çapındaki milyonlarca Fildişili, gerginliklere ve bölünmelere rağmen Les Éléphants'ın Dünya Kupası'nda yer almak için Sudan'ı yenmesini izledi. Ancak en kritik an futbol sahasında değil, Les Éléphants'ın Al-Merrikh Stadyumu'ndaki sıkışık soyunma odasında meydana geldi. Ülkenin güneyinden ve kuzeyinden farklı dinlerden yetenekli sporcularla birleşmiş bir ekip olan takımın kaptanı ülkesinin tüm çeşitliliğini yansıtan Didier Drogba idi. Eşi komşu Mali'den dindar bir Müslüman kendisi ise dindar bir Hristiyan olan Drogba, tüm zamanların

en büyük Afrikalı futbolcularından biri olarak Fildişililer tarafından sevilen biriydi. Maç sonrası soyunma odasında kameraya yansıyan oyuncular, Drogba'nın önderliğinde bir nevi ritüel hâline gelen kutlamalarını yapıyorlardı. Tam bu sırada takım arkadaşlarıyla çevrili kaptan Didier Drogba, Fildişi halkına seslenmeye başladı:

Fildişi Sahili'nin erkekleri ve kadınları. Kuzeyden, güneyden, merkezden ve batıdan, bugün tüm Fildişililerin Dünya Kupası'na katılmak için ortak bir amaç doğrultusunda bir arada yaşayabileceğini ve birlikte oynayabileceğini kanıtladık. Kutlamaların insanları birleştireceğine dair size söz verdik, bugün diz çökerek size yalvarıyoruz. (Tam bu sırada tüm oyuncular dizlerinin üzerine çöktü) Affetmek. Affetmek. Affetmek. Afrika'da bu kadar zenginliğe sahip tek ülke savaşa girmemeli. Lütfen silahlarınızı bırakın ve seçimler yapın. Her şey daha iyi olacak.

“

Ülkenin hatta kıtanın en popüler futbolcularından biri olan Didier Drogba, ülkede barışın sembolüne dönüşmüştü. Ertesi yıl Drogba, Afrika'da Yılın Futbolcusu ödülünü aldıktan sonra ülkenin isyancıların kontrolündeki bölgesini gezerken olağanüstü bir açıklama yaptı. Fildişi Sahili ile Madagaskar'ın 3 Haziran 2007'de oynanacak iç saha maçının planlandığı gibi Abidjan'da değil, isyanın sembolik merkezi Bouake'de oynanacağını söyledi.

”

Drogba'nın sözleri tek başına ülkedeki çatışmaları sonlandırmasa da maç sonrasında ülkedeki gerilim azaldı ve her iki grubun liderleri, nihayetinde bir barış anlaşmasına yol açan diyalog süreci için yoğun bir çaba gösterdi ve 2006 yılında bir ateşkese varıldı. Ülkenin hatta kıtanın en popüler futbolcularından biri olan Didier Drogba, ülkede barışın sembolüne dönüşmüştü. Ertesi yıl Drogba, Afrika'da Yılın Futbolcusu ödülünü aldıktan sonra ülkenin isyancıların kontrolündeki bölgesini gezerken olağanüstü bir açıklama yaptı. Fildişi Sahili ile Madagaskar'ın 3 Haziran 2007'de oynanacak iç saha maçının planlandığı gibi Abidjan'da değil, isyanın sembolik merkezi Bouake'de oynanacağını söyledi. O dönemde bölgede çalışan bir gazeteci Başkan Laurent Gbagbo'nun bölgesinden güneyden biri olan Drogba'nın ülkenin kuzeyinde gezmesini ve böyle bir açıklama yapmasını “Drogba o zamanlar tam bir tanrı gibiydi” sözleriyle açıklıyordu. Duyurudan

kısa süre sonra, rakip gruplar arasında resmî bir barış anlaşması imzalandı. Bouake'deki oyunun sembolik jesti bir ülkeyi yeniden birleştirmiş gibiydi. Ülkenin kuzeyinden ve güneyinden gelen sivililer ve savaşçılar hep birlikte galibiyeti kutladı.

İKİNCİ İÇ SAVAŞ TEHLİKESİ

5 yıllık ateşkes ve 2010 yılının Kasım ayında yapılan seçimlerin ardından Bağımsız Seçim Komisyonunun açıkladığı sonuçları kabul etmeyen Cumhurbaşkanı Laurent Gbagbo, görevi bırakmayı redde-

dince ülkeyi yeniden şiddet sardı. Gbagbo'ya bağlı güçlerle seçimi kazandığı açıklanan Alassane Uattara'ya bağlı güçler arasındaki çatışmalarda binlerce kişi yaşamını kaybetti, çatışmalardan sorumlu tutulan Gbagbo'nun 11 Nisan 2011'de Birleşmiş Milletler ve Fransız birliklerinin düzenlediği baskınla yakalanması ve tutuklanmasıyla şiddet bir şekilde kontrol altına alındı ve ülke tehlikeli başka bir iç savaştan son anda kurtuldu. Seçim sonrası şiddetin ardından kurulan Hakikat ve Uzlaşma Komisyonunda yer alan ve

savunuculuğunu yapan Drogba, Fildişi halkına barış çağrısını yineledi:

Ülkemin çok acı çektiğini biliyorum ve birçok Fildişilinin bunun tekrar olmasını istemediğini biliyorum ve bence bunu önlemenin en iyi yolu birlikte oturup birlikte konuşabilmek ve nedenlerini bulmak.

1978 yılında Fildişi Sahili'nin Abidjan şehrinde doğan Didier Yves Drogba Tébily, Fildişi Sahili ve Fransa arasında geçen çocukluğunun ardından futbol kariyerine 15 yaşındayken Fransa'da Levallois adlı yarı profesyonel bir kulüpte başladı, sonrasında ise kariyerini dünyaca ünlü kulüplerde sürdürdü. 2004 yılında Olympique de Marseille formasıyla "UNFP Yılın Oyuncusu" seçilen Drogba ardından Chelsea'ye transfer oldu, Premier League'de yılın en iyi oyun-

cuları arasında yer aldı. 2014 FIFA Dünya Kupası sonunda millî takım kariyerini sonlandıran Drogba, İngiltere'den Çin'e oradan Türkiye'ye uzanan aktif futbol yaşamını takımı Phoenix Rising FC'nin lig finali maçının ardından 40 yaşında tamamladı.

“**Fildişi Sahili'nde çok sayıda hastane ve okul inşa eden futbolcu, “İmkânları kısıtlı çocukların çiçek açmasını ve hayatlarında bir şeyler yapmasını istiyorum” sözleriyle tanımladığı Didier Drogba Vakfını ülkesinin hizmetine memur kıldı.**

Futbolun en üst seviyesinde parlak kariyer yaşayan Drogba, enerjisini ve birikimlerini Fildişililerin yaşamlarını kolaylaştırmaya ve re-

fahlarını artırmaya adadı. Fildişi Sahili'nde çok sayıda hastane ve okul inşa eden futbolcu, “İmkânları kısıtlı çocukların çiçek açmasını ve hayatlarında bir şeyler yapmasını istiyorum” sözleriyle tanımladığı Didier Drogba Vakfını ülkesinin hizmetine memur kıldı. 2007 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İyi Niyet Elçisi olarak atanmasına imkân sağlayan insani yardım ve aktivizm çalışmalarını sürdüren Drogba, 2018 yılında Monaco Merkezli “Peace and Sports” kurumunun başkan yardımcısı oldu. 2021 yılında ise Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Spor ve Sağlık İyi Niyet Elçisi seçildi. Sonuç olarak Sudan'daki küçük bir stadyumun sorunma odasında bir açıklamayla belki de ülkesinin kaderini değiştiren Drogba, dünyaya sporunun birleştirici gücünü gösteren en başarılı futbolculardan biri olarak tarihe geçti. ■

RÖPORTAJ

Dr. Najah el-Otaibi:

“Spora yatırım yapmak, Körfez ülkelerinin ekonomilerine ve toplumlarına çeşitli faydalar sağlaması için büyük bir fırsat”

ABDENNOUR TOUMI

Kurum Dışı Araştırmacı ORSAM

“Geçmişte Körfez ülkelerinin sporu diplomatik faaliyetlerine dâhil etme ihtiyacı hissetmediklerini tahmin ediyorum çünkü uluslararası ilişkilerini petrolün varlığıyla güvence altına almışlardı ancak petrol artık sürdürülebilir bir ekonomik kaynak olmadığı için son zamanlarda spora büyük yatırımlar yaparak ekonomilerini petrol bağımlısı olmaktan çıkararak çeşitlendirmeye yöneldiler.

Abdennour Toumi: Spor diplomasisi hakkında ne düşünüyorsunuz? Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde yeni bir kamu diplomasisi konsepti dikkat çekiyor. Örneğin, 2020 FIFA Dünya Kupası Katar gibi veya 2016'dan beri Suudi Arabistan'ın Veliht Prensi Muhammed bin Selman'ın Krallığın ekonomik ve stratejik konumunu spor diplomasisi yoluyla geliştirmeye çalışması gibi...

Dr. Najah el-Otaibi: Evet katılıyorum, Körfez ülkelerinin ekonomik

Kimdir?

Najah el-Otaibi

Suudi Arabistanlı bir araştırmacı ve gazeteci olan Dr. Najah el-Otaibi, özellikle Suudi Arabistan ve Körfez bölgesine odaklanarak, uluslararası ilişkiler ve diplomasi konularında uzmanlaşmıştır. El-Otaibi, Birleşik Krallık ve ABD'de Tony Blair Küresel Değişim Enstitüsü, Henry Jackson Topluluğu ve Washington DC'deki Arabistan Vakfı gibi bir dizi düşünce kuruluşunda çalışmıştır. El-Otaibi'nin yayınları toplumsal cinsiyet ve siyaset, güvenlik ve terörle mücadele, kamu diplomasisi ve yumuşak güç konularına odaklanmaktadır. BBC, CNN ve Channel 5 gibi uluslararası medya kuruluşlarında sık sık muhabirlik yapan el-Otaibi, Times of London, I News ve Independent gibi uluslararası basın kuruluşları için de yazılar kaleme almıştır. Ayrıca Lordlar Kamarası, Avam Kamarası ve Chatham House'daki panellere konuşmacı olarak katılım sağlamıştır.

güç elde etmek için yumuşak güç kaynaklarını yakın zamana kadar yeterince kullanmadıklarını düşünüyorum. Bu kaynaklardan biri de spor. Geçmişte Körfez ülkelerinin sporu diplomatik faaliyetlerine dâhil etme ihtiyacı hissetmediklerini tahmin ediyorum çünkü uluslararası ilişkilerini petrolün varlığıyla güvence altına almışlardı ancak petrol artık sürdürülebilir bir ekonomik kaynak olmadığı için son zamanlarda spora büyük yatırımlar yaparak ekonomilerini petrol bağımlısı olmaktan çıkararak çeşitlendirmeye yöneldiler.

Abdenmour Toumi: Spor diplomasisi kavramı, yurt dışındaki kamuoylarını etkileyerek devletler arasındaki kısa ve uzun vadeli ilişkileri geliştirmek zorunda olan bölge devletleri tarafından bir araç olarak kullanılabilir mi?

Dr. Najah el-Otaibi: Ülkelerin sadece imajlarını düzeltmek gayesine

matuf olarak milyonlarca dolar para yatırdıklarını düşünmüyorum. Bence bu durum, imajları genel olarak olumlu hâle geldiğinde elde edecekleri yan bir fayda mahiyetindedir. Örneğin, Dubai gibi şehirler çok az enerji kaynağına sahiptir ve turizm gibi enerji ile ilgili olmayan diğer kaynaklara dayalı ekonomisi söz konusudur. Son 20 yılda Dubai tenis, golf ya da diğer araba yarışları gibi popüler spor etkinliklerine ev sahipliği yapmak için büyük çaba sarf etmiştir. Bu etkinlikler Dubai'nin spor merkezi olarak uluslararası imajını geliştirmiş ve sonuç olarak şehri sürdürülebilir gelir getiren spor meraklıları için en iyi destinasyon hâline getirmiştir. Dolayısıyla Körfez ülkelerinin spora yatırım yapma konusundaki nihai motivasyonunun tamamen ekonomik olduğunu düşünüyorum.

Abdenmour Toumi: Ülkelerin, spor diplomasisi bağlamında diplo-

matik aktörleri ve mekânları geliştirerek kültürel, sosyo-politik ve jeopolitik olarak kendilerini daha iyi pazarlamalarına imkân tanıyacağı noktasında Körfez ülkelerinin örnek olduğu söylenebilir. Bunu nasıl yorumluyorsunuz?

“Katar'ın 2022 FIFA Dünya Kupası'na başıyla ev sahipliği yapmasının ardından diğer Körfez ülkelerinin de uluslararası turizm etkinliklerine ev sahipliği yapmak için önemli bir rakip olarak ortaya çıktığını düşünüyorum.

”**Dr. Najah el-Otaibi:** Evet, katlıyorum. Körfez ülkeleri uzun zamandır petrol ve çöl dışında sunacak hiçbir şeyi olmayan yerler olarak algılanıyor. Bu tablo son

yıllarda söz konusu ülkelerin vizyoner genç liderleri sayesinde değişti. Katar'ın 2022 FIFA Dünya Kupası'na başarıyla ev sahipliği yapmasının ardından diğer Körfez ülkelerinin de uluslararası turizm etkinliklerine ev sahipliği yapmak için önemli bir rakip olarak ortaya çıktığını düşünüyorum. Hatta son zamanlarda yabancıların Körfez ülkelerinin uluslararası etkinliklere, hatta spor dışı etkinliklere ev sahipliği yapma konusundaki güvenirliliklerine yönelik tutumunda bir değişiklik olduğunu gördük. Örneğin Fransa, Suudi Arabistan'ın EXPO 2023'e ev sahipliği yapma adaylığını desteklemişti. Elbette bu durum, bir başka Avrupa ülkesi olan İtalya'nın da aday olduğu düşünüldüğünde alışılmadık bir tablo ortaya çıkardı ancak Fransa, oyunu Riyad'dan yana kullanmaya karar vererek Suudi Arabistan'ın böylesine büyük bir etkinliğe ev sahipliği yapmak için daha iyi bir seçenek olduğunu kanıtladı.

Abdennour Toumi: Spor, futbol müsabakalarında tanık olduğumuz gibi bir sorun sebebi olabilir ve devletler arasındaki diplomatik ilişkileri kötüleştirebilir. Bu durumun en belirgin örneğini, 2009 yılında Güney Afrika'da 2010 FIFA Dünya Kupası eleme maçlarında iki Kuzey Afrika ülkesi Cezayir ve Mısır'ın birbirlerine girmesiyle 1969'da El Salvador ve Honduras'ın neredeyse savaşa girmek üzere oldukları hadisede gördük. Geleşmekte olan ülkelere sporda neden böyle şeyler yaşanıyor?

Dr. Najah el-Otaibi: Bence bu durum Ortadoğu ülkeleri arasındaki rekabeti artıracaktır ancak söz konusu rekabetin siyasi gerginliklere

yol açacağı anlamına gelmiyor. En azından Körfez ülkeleri arasında değil çünkü tıpkı Avrupa Birliği gibi Körfez ülkeleri de bir birlik ve bu ülkelerin halklarıyla hükümetleri ülkeler arasındaki özel bağlara inanıyorlar. Örneğin, Katar 2022 FIFA Dünya Kupası'na ev sahipliği yaptığında pek çok Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkesi lojistik konusunda yardımcı olmayı teklif etti. Bunun sebebi, KİK'in bir ülke tarafından elde edilen herhangi bir başarının diğerlerini de etkileyeceğine ve onlara pek çok fayda sağlayacağına inanıyor olmalarıdır.

Abdennour Toumi: Bu yumuşak güç girişimleri ve yatırımları Körfez ülkeleri tarafından yürütülen görkemli projelerdir, bunu FIFA Dünya Kupası Katar 2022'de gördük. Bu etkileyiciydi ve Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki insanları gururlandırdı. Sizce, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinin zengin ve yükselen devletlerinin gidişatı nereye doğru gidiyor? Kendi ülkelerinde önemli profesyonel spor etkinliklerine ev sahipliği yapmaları, Avrupa liglerini ve takımlarını finanse etmek de dâhil olmak üzere spor varlıklarına/yatırımlarına sahip olmaları bu ülkelere ne kazandıracaktır?

Dr. Najah el-Otaibi: Spora yatırım yapmak, Körfez ülkelerinin ekonomilerine ve topluluklarına çeşitli faydalar sağlaması için büyük bir fırsat. Şu anda da bu fırsattan gerektiği gibi faydalanıyor gibi görünüyorlar. Daha önce de belirttiğim gibi söz konusu spor yatırımları bugüne dek ihmal edilmişti. Gelecekteki diplomalarında bu

tür yumuşak güç yaklaşımlarını kullanmaya devam edeceklerini tahmin ediyorum.

Abdennour Toumi: Suudi Arabistan için tüm bunlar 2030 Vizyonu stratejik planının ve spor diplomasisi yoluyla küresel ekonomide yeni bir duruşun bir parçası mı?

Dr. Najah el-Otaibi: Kesinlikle. Suudi Arabistan, sahip olduğu rezervlerin hâlâ çok büyük ve bir 100 yıl daha yetebilir olmasına rağmen petrolün tükeneneğini fark etti. Ancak şu an amaç bunun yerine sürdürülebilir ve uzun vadeli bir kaynağın getirilmesidir. Eminim ki siz de Suudi kamu diplomasisinin odağında artık sadece sporun olmadığı; eğlence, teknoloji ve start-up gibi diğer sektörlere de kayda değer bir yatırım yapıldığının farkındasınızdır.

Abdennour Toumi: Özellikle Körfez ülkelerinin kamu politikalarında spor diplomasisinin artan önemi göz önüne alındığında, sporun FIFA gibi dünya organizasyonları üzerindeki gelecekteki etkileri ve aynı zamanda Cristiano Ronaldo, Karim Benzema ve belki de Riyad Mahrez gibi dünya çapında futbolcuların transferleri, Avrupa'nın önde gelen takımlarının satın alınması ve son olarak Körfez ülkeleri arasında bir şampiyonlar ligi oluşturulması olasılığı hakkındaki değerlendirmeniz nedir?

Dr. Najah el-Otaibi: Körfez ülkelerinin spor diplomasisine yönelik yeni yaklaşımının olumsuz bir etkisini görmüyorum. Bu aslında sporda küresel rekabeti, takımların performanslarını ve turnuvaları arttıracak sağlıklı bir hamledir. ■

Türkiye'nin Ortadoğu alanındaki en büyük düşünce kuruluşu olan
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

genişleyen ekibi, Ankara ve İstanbul'daki ofisleriyle faaliyetlerini sürdürmektedir. Ortadoğu'daki siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmeleri bölge uzmanları aracılığıyla takip eden ORSAM, saha araştırmalarıyla zenginleştirdiği analiz ve raporlarıyla kamuoyunu bilgilendirmeye devam etmektedir.

Ortadoğu gündemini takip etmek için

www.orsam.org.tr

ve sosyal medya hesaplarımızı inceleyiniz.

www.orsam.org.tr

[f](#) [in](#) [t](#) [v](#) [orsamorgtr](#)

ORTADOĞU YAYINLARI

www.ortadoguyayinlari.com

